

(145)

PERIÓDICH QUINZENAL ARTÍSTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any V

Barcelona 30 de Juny de 1884

Núm. 113

Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Fundador: Carlos Sanpons y Carbó	Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes		
PREUS DE SUSCRIPCIÓ	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES		PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya.	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals		Cuba y Puerto-Rico.	5 pesos forts	3 pesos forts
Païssos de l' Unió Postal.	80 »	44 »	24 »	»	Director	6 » »	3'50 » »	
Se paga per endavant. — Números solts 4 rals					FRANCESCH MATHEU	Y en los altres païssos, los preus d' Espanya y además lo franqueig		
					Redacció-Administració: Jovellanos, 2 pral.			

APUNTACIÓ, PER J. PAHISA

SUMARI

TEXT.—*Crònica general*, per Bonaventura Bassegoda.—*Nostres grabats*.—*Lo llenguatge dels aucells*, per Sebastià Farnés.—*Abnegació sublime* (poesia), per Damàs Calvet.—*Crema dels convents à Reus* (acabament), per Eduart Toda.—*Recorís* (continuació); per Francesch Pelay Briz.—*La professó* (poesia), per Joan Pons y Masaveu.—*Nostre Senyor tanca una porta y n'obra una altra*, per Maria de Bell-lloch.—*A l'Infanta D.ª Maria de la Pau, en favor de dos condemnats à mort* (poesia), per Francesch Matheu.—*Santiago de Cuba. Minas de ferro de Juraguá*, per Anton Baile.—*Certàmens*.

GRABATS.—*Apuntació*, per J. Pahissa.—*Per la il·luminació...* quadre de Ginabreda, dibuix d'ell mateix.—*Barcelona. Manifestació presidida per lo Sr. Bisbe en favor dels condemnats à mort de Santa Coloma*, per J. Ll. Pellicer.—*Gerona. Fusellament del comandant Ferrández y del tinent Bellés*, per J. Ll. Pellicer, segons un croquis de J. Divi.—*Paisatge*, per J. M. Marqués.—*Estudi*, per Julian Bastinos.—*Santiago de Cuba. Pont de ferro sobre l'riu San Juan, construït per la «Juraguá Iron C.^a Limited» pera l'exploració de las minas de ferro*.

CRÓNICA GENERAL

Ab las bulliciosas vetlladas de Sant Joan y Sant Pere han donat comens tota la serie de festes que van succehíntse en los mesos d'estiu pera distreure á tothom de la apatía en que 'ls llansa la calor y pera celebrar alegrement l'esclat ufanós de la vida, que vessan á doll los raigs abrusadors del sol canicular. Però si bé es cert que á tots nos plau moltíssim lo temps estival, no ho es menos també que 'l qui més y 'l qui menos de nosaltres cerquem un racés ombrívol regalat per lo mormoll ensopidor de frescas fonts y ventat dolsament pels ayrets perfumats en los boscos de la encontrada, racés que 'ns albergue mentres dura la xafogor dels mesos de Juliol y Agost. Per aixó es que cada any en aquest temps comensa á iniciarse una deserció gayre bé general dels barcelonins á diferents llocs més ó menos favorables pera passar alegrement una temporada. Però aquest any s'ha confirmat una vegada més lo ditxo que diu: *L'home proposa y Deu disposa*, ja que al crit d'alarma llansat pels numerosos telegramas vinguts de Tolon desde mitg més, s'han sospés los preparatius de la *villeggiatura*, y tothom s'ha disposat pera fer frente al perill del espantable hoste asiàtic que 'ns amenaça ja desde l'altra banda de las fronteras francesas. Lo cólera, epílech desgraciat de la expedició francesa al Tonkin, ha invadit lo port militar de Tolon y comensa ja á fer sentir sos mortals efectes en la important ciutat de Marsella, qu'está relacionada ab tot lo món, per lo qual no son gens infundats los temors que molts abrigan de que la malaltía invadeixi molta part d'Europa. Afortunadament en aquesta ocasió y ab aquest motiu lo govern de Madrid s'ha portat d'una manera digna d'agrahiment. L'acordonament de la frontera y l'establir quarentenas y llatzarets en diferents punts importants pera 'l tràfec internacional, son midas que no podem menos d'agrahir. Ademés, ab las relacions entre las demés nacions europeas ha mostrat una energia que de segur ha de donar resultats inmillorables. Per la seva part, l'Ajuntament de Barcelona, á fi de prevenirse contra la terrible invasió, no ha sossegat un moment, y avuy dia se pot ja assegurar que en lo cas desgraciat de que fins á nosaltres arribés la malaltía, no podria pas atribuirse á dessidia ó imprevisió de nostras autoritats; en circumstancias aixís es quan poden mostrar aquestas als seus administrats lo seu zel pera la causa del bé comú.

Mes ab tot y aixó la deserció de que havem parlat va acentuantse; no son ja solzament las familias més acomodadas que fugen de la probable invasió del cólera; personas de modestíssima posició, aterradas per los actuals succésos, fugen també, abandonantho tot. No podem assegurar lo que succehirá, ja que 'l número de cassos va augmentant, encara que molt lentament, en Tolon y en Marsella; però

de tots modos es de deplorar aquest abandono en que 's trobará nostra ciutat dins poch temps. Los negocis s'han paralisat d'una manera sensible á causa de la ausencia del capital, y en cas d'arribar fins á nosaltres la plaga, fugint tothom, ¿qui dona menjar á aquestos milers de treballadors que tenen per únichs recursos lo que 's guanyen durant la setmana? Paralisadas las obras y treballs de tota mena, ¿qué poden fer sinó cercar en los medis deshonorosos lo manteniment de sa familia ó bé sucumbir á la miseria que acompanya sempre inevitablement las aparicions del cólera? Es molt natural y just que tothom procure pera la propia conservació; però es molt cert que 'ls que son amparo y sosteniment dels pobres que en ells troban lo pa de cada dia, deurian procurar també no abandonar á sos protegits, y en cas de que així no 's fes, l'Ajuntament, que vetlla pels barcelonins y que 'ls ha mostrat ara lo que per ells fa prenent acertadíssimas precaucions pera evitar lo contagi, deuria, en cas de paralisació de feynas, obrirne á càrrech seu pera donar menjar als mils d'infelissos que no s'haurán pogut allunyar del mal per falta de recursos.

D'un fet dolorosíssim devem donar compte en la present crònica. Dos infelissos militars, transgressors de l'ordenansa, han caygut atravesats pels trets de la justicia, sota las murallas de la immortal ciutat de Gerona. Al saberse en nostra capital que havian sigut posats en capella lo comandant Ferrández y lo tinent Bellés, del depósit de la reserva de Santa Coloma de Farnés, tothom, mogut per un caritatiu impuls, acudí als alts centres, á fi de solicitar l'indult dels dos desgraciats militars: personas respectabilíssimas jugaren sa influencia per tal motiu, dignas autoritats y particulars s'interessaren, més tot en va. No obstant, al poble de Barcelona, després de pregar y suplicar, li quedava lo dret de manifestar pública y pacíficament lo dol que li feya la sentència que s'estava cumplint en Gerona. Imponent era la manifestació, imponent, digna y unánime com pocas n'haguem vistas, y més digna encara porque ho era també 'l fi que 's proposava! Per últim, lo día 29 se rebé la nova de que estava consumat lo fallo de la justicia. Tot havia sigut debades... Però encara los quedava als barcelonins un recurs pera mostrar sa magnanimitat, y era iniciar suscripcions y organisar espectacles á benefici de las viudas dels dos fusellats, com aixís ho feren. Lo resultat de tal decisió es conegut de sobras de mos lectors, ja que la major part d'ells haurán contribuït á fer menos desolada la situació de las affigidas viudas dels dos militars. Desde aquest lloch humil nos associem al seu dolor y enviem un reconegut vot d'agrahiment á la prempsa, particulars y corporacions que s'han interessat en tal assumpto.

Ab lo mateix motiu havem tingut ocasió d'observar una vegada més l'increment que en nostra ciutat pren l'afició al género *flamench*, ja que s'han fet varias corridas de badells á benefici de ditas viudas per joves aficionats, y de las que val més no ocuparse en una publicació de l'índole de la present.

De duas novetats musicals devem donar compte; abduas se feren sentir en los concerts matinals que la societat coral *Euterpe*, fundada per en Clavé, ve donant ab molta concurrencia en lo teatro del Tívoli. La primera es una cantata ab orquesta, lletra del aplaudit poeta don Apeles Mestres y música del director de dita societat, lo distingit compositor don Joseph Rodoreda. Se titula *Armonias dels camps* y conté bastants fragments recoma-

nables, mes dels quals no poguérem judicar extensament ab una sola audició. De totas maneres, es una altra obra que formarà dignament al costat de las demés que ha produhit l'inspirat talent del mestre Rodoreda.

La segona es una *Marxa nupcial* del distingit compositor paysá nostre don Ramon Roig, director en altre temps d'una de las bandas del cos d'Ingenyers, que á gran altura havia posat al encarregar-se de la seva direcció. La *marxa* que 'ns ocupa, d'un decidit carácter wagneriá, es apropiada y conté motius de gran valer artístich. Per aixó es que, junt ab las *Armonias dels camps*, es aplaudida freneticament en tots los concerts en que s'han executat. Felicitem, donchs, als dos compositors catalans Rodoreda y Roig, per sas novas y molt notables composicions, esperant que no serán pas las darreras que lo seu ingeni nos regali.

S'están verificant en aquesta Acadèmia de Bel·las Arts las oposicions pera la plassa de pensionat á Roma corresponent á la cátedra de Pintura. Molt concorregudas son ditas oposicions, ja que son vint y vuyt los artistes que en ellas hi prenen part, figurant en tan llarga llista los noms de molts jóves y aprofitats pintors d'aquesta capital.

En la passada quinzena ha mort en Barcelona y á una edat avansada l'Excm. Sr. Marqués de Sentmenat, persona d'envejables qualitats socials y representant de una de las més antigas familias de la noblesa de nostre Principat.

Una equivocació bastant important se 'ns escapá en la passada crònica, y que no podem menos de rectificar, seguint lo saludable esperit de justicia que procurem guie nostras escrits. Nos referim á la xifra import del premi del concurs pera projecte d'Institut, que déyam esser de mil duros, devent dir quatre mil, qu'es lo que se satisfiú als autors del projecte llorejat.

BONAVENTURA BASSEGODA

30 Juny 1884

NOSTRES GRABATS

Apuntació

Un camí vehinal dels voltants de Tarrassa passant entre quatre alzinas vestidas gayrebé desde la soca es lo tema d'aquesta apuntació d'en Pahissa, feta ab aqueix amor als arbres qu'es sa mellor qualitat d'artista.

¡Per la il·luminació...!

Aquest grabat reproduheix un quadret del jove Ginabreda. Dins una iglesia de fora, un pagés ab gambeto y la bacina á las mans, fa 'l recapte pera l'il·luminació del altar de sa especial devoció; 'l tipo es ben trobat y la manera de fer ben encaminada, conexentse en los progressos d'aquest dexeble del senyor Moragas la direcció experta del seu mestre.

Barcelona.—Manifestació presidida per lo Sr. Bisbe en favor dels condemnats à mort de Sta. Coloma

L'aspecte del carrer del Bisbe á las deu del vespre del dia 27 era imponent y commovedor, y en Pellicer nos ho fa veure com ell sol sab ferho. Sa E. I. lo Sr. Bisbe Catalá, accedint als prechs de las

numerosas comissions que continuament se li presentaven, baxà á acompanyar lo poble de Barcelona á la Governació Civil, á fi d' obtenir que s' enviesen al Rey los últims telegramas en demanda de l' indult pera 'ls infelissos militars sentenciats á mort. Tot Barcelona ho demanava, y 'l nostre Bisbe interpretà 'ls desitjos de tothom al demanar ab tota la forsa de son cor noble y generós la conmutació de l' última pena imposada á dos desdixats. Però tot fou inútil. Se veu que las distancias matan los més grans sentiments.

Després de tot, ¿qui pot quedar més tranquil de conciencia y més content d' ell mateix, que 'l qu' ha fet tot lo qu' ha pogut per salvar duas vidas?

Gerona. — Fusellament del comandant Ferrández y del tinent Bellés, fora 'l portal del Carme

L' impressió qu' aquells fusellaments han produhit entre la gent de cor, fa de aquell acte un dels acontexements més tristos per la nostra Catalunya. Lo dibuix de l' eminent artista, en Joseph Ll. Pellicer, es fet segons croquis que 'l dibuxant senyor Divi li ha enviat desde 'l punt mateix de la matansa, y per lo tant es completament exacte. La ploma se 'ns resisteix á descriure una escena que no hem vist y que tantas llágrimas ha costat y ha de costar. ¡Ditxós qui podrà axugarlas!

Paisatge

En l' última exposició que celebrá l' Ateneo Barcelonés cridá l' atenció aquest quadro d' en Marqués que, dibuixat per ell mateix, reproduhim en aquest número. Es una reconada de riu, plena de ombra y de frescor, ab canyas fressejadoras y aygua clara, que dona consol mirantlo, ara que la calor ens té talment aclaparats. Pera produhir millor l' efecte que s' ha proposat l' artista, hem tirat aquest grabat ab una tinta entonada aposta, evitant axís la cruessa de la negra. Esperem que 'ls nostres abonats sabrán apreciar los sacrificis que 'ns imposan aquests dobles tiratjes y 'ns donarem per pagats ab la seva aprobació.

Estudi

Lo senyor Bastinos es un dels dibuxants que més enten la manera de dibuixar á la ploma; al qui no n' estiga convenut lo treurá de dubtes lo grabat que publicuem. Es una testa ben estudiada y digna del nom de son autor.

Santiago de Cuba. — Pont de ferro sobre 'l riu San Juan

Véjas l' article qu' insertem en altre lloch d' aquest número.

LO LLENGUATJE DELS AUCELLS

Hi ha un llenguatge dels aucells, com n' hi ha de las personas.

Fa temps que tenia apuntat en cartera 'l títol que avuy dono á aquestas ratllas, y al peu d' ell hi havia anat escrivint algunas notas recullidas de viva veu aquí y allá referents á dit assumpto, pera poder donar á conèixer un dia ó altre, si no tot lo llenguatge dels aucells, al menos alguna noticia d' ell. Heus aquí l' objecte que fa que avuy prenga la ploma.

Lo poble interpreta lo que diuhen los aucells quan cantan; pero no com ho fan los poetes més ó menos inspirats, féntlosi dir lo que 'ls passa pel cap, sinó lo que verdaderament diuhen los aucells, ó al menos, lo que semblan dir.

Ja sé que á no esser jo tan impacient de natural,

ab una mica de paciència y temps hauria pogut escriure sobre 'l llenguatge dels aucells segons lo poble un gros libre, no pas com ara, un petit article, perque no hi ha aucell que no parli, y fins n' hi ha que cambian de manera de dir d' una comarca á altra; pero ¿qué s' hi farà! He resolt donar á conèixer las notas, encara que escassas en número, que avuy tinch, sense perjudici de completarlas més tart.

* * *

Hi ha aucells, com lo mússol, lo cucut y altres, que no saben dir altra cosa que son nom: generalment son tontos per natural, y no hi ha que ferne cas. Baix lo punt de vista de la literatura popular no més serveixen pera ajudar á formar algun proverbi jocós, ó alguna tradició de broma, que ben poch favor los hi fa.

En cambi, d' altres n' hi ha que representan mellor paper: comensant pels pardals, ¿qui no sap la fama que s' han guanyat, no solzament d' aixerrits, sinó de murris y tot?

Ells s' aprofitan de lo dels altres en tanta de manera, que ja 's diu per tot:

Ratas, frares y pardals, tres lladres de casa;

que també se sol cambiar aixís:

Ratas, frares y pardals,
Deu nos guard d' aquets tres mals;

y també:

Ratas, frares y pardals
ben lluny de nostres caudals.

Peró dels tres amichs de lo dels altres, no hi ha pas dupte que 'l més desvergonyit es lo pardal, perque á més d' esser lladre es burleta, y quan se veu sorprés per l' amo, ab una lleugeresa pilla, tota de pardal, se posa fora del alcans de sas mans, cridant alló tan sapigut de

¡Gírat y tómbat! ¡gírat y jeu!

que expressa lo inútil que es lo perseguirlos, perque may se logra l' agafarlos.

* * *

Després del pardal segueix en ordre de desvergonyiment lo cóvit, perque també fa 'l mal y 'l bes-canta.

Lo cóvit no s' acontenta pas en burlarse de la seva víctima després d' haverli fet lo mal, sinó que molt abans de ferlo l' anuncia ab paraulas plenas d' amargant ironía pel pobre pagés, qui, ja molt abans de la cullita, quan s' afanya pera prepararla cavant convenientment la vinya, sent á aquell aucell que desde un arbre vehí canta:

Cava, cava, terrassá:
cava, cava sense vi...

y pera que 'l pagés sápigua qui es que aixís li parla, aquell aucell s' anomena repetidas vegadas, tant que per ell mateix sabem que 's diu cóvit, per més que en alguns pobles l' anomenin *cava-sense-vi*.

* * *

Hi ha dos aucells més que com á bescantadors del mal que solen fer se 'n donan de bonas ab los ja apuntats: los oriols y las guatllas.

¿No heu sentit al oriol? Escoltélusel:

¿Son maduras las cireras? ¿Son maduras las cireras?
Ja comensan, ja comensan.
¡Mala basca 't mati!

Y tot aixó dit ab la fruició d' un verdader gurmant.

En quant á las guatllas, ¿qui no las ha sentidas? Passan per un camp y prou se diuhen ellas ab ellas sas impressions.

Si las espigas rossejan já, las sentireu cantar:

Blat granat, blat granat.

Mes si ja n' han passat los segadors, ab no menos dalit cridan:

Blat segat, blat segat.

Y de totas maneras se 'n aprofitan.

* * *

En lo món dels aucells també hi ha, com en lo món de las personas, qui 's cuyda més dels altres que d' ell mateix.

Ja suposará tothom que 's tracta de las mallarengas, que per tot arreu se 'n han dut la anomenada de xarrayres, perque 's cuydan sempre de lo que no s' han de cuydar, ni n' han de fer res, y donan consells quan prou feynas tenen per ellas. Y sinó, escolteulas quan diuhen tot depressa que sembla que vulgan guanyar temps pera poderlo malgastar á pler ab sa constant xerrameca:

Tinhi, Pere, tinhi, Pere;
vés al ofici;
vés á cumplir.

¡Oh! Fan de bon donar tals consells per un aucell desenfeinat tot lo dia, perque té qui procura per ell, y es lo pobre pagés, á qui l' aucell invariablement anomena Pere, lo *pobre Peret* que prepara bé las terras pera que dongan abundancia de fruyts pera ell y 'ls aucells, fins per las mallarengas, que tan bons consells li donan.

* * *

Al menos las merlas son més discretas, perque cantan á la hora que convé que cantin y diuhen no més lo que han de dir.

Quan s' es al cayent de la tarde no ha de menester pas lo pagés un rellotje pera saber que es hora de plegar, ni parar esment en lo toch d' oració de las campanas de la parroquia més propera, perque bé prou que las merlas l' avisan ab lo seu acompasat

Tinch, tinch, tinch,

que ha fet que 's diga que tocan la oració; y ab una córtesia que més de quatre personas podrien pendre per patró, se despedeixen dels terrassans que van á retiro després d' haver fet lo jornal, ab aquest galan saludo:

Bona nit, bona nit.

* * *

A punta de dia, quan jo encara era massa petit pera saber lo que son las obligacions, me despertava 'l xarroteig de las aurenetas que desde la barana del balcó probavan en va de tréurem la son dels ulls.

Las aurenetas diuhen lo mateix, si fa ó no fa, per tot arreu, encara que hi hagi alguna variant d' una comarca á l' altra.

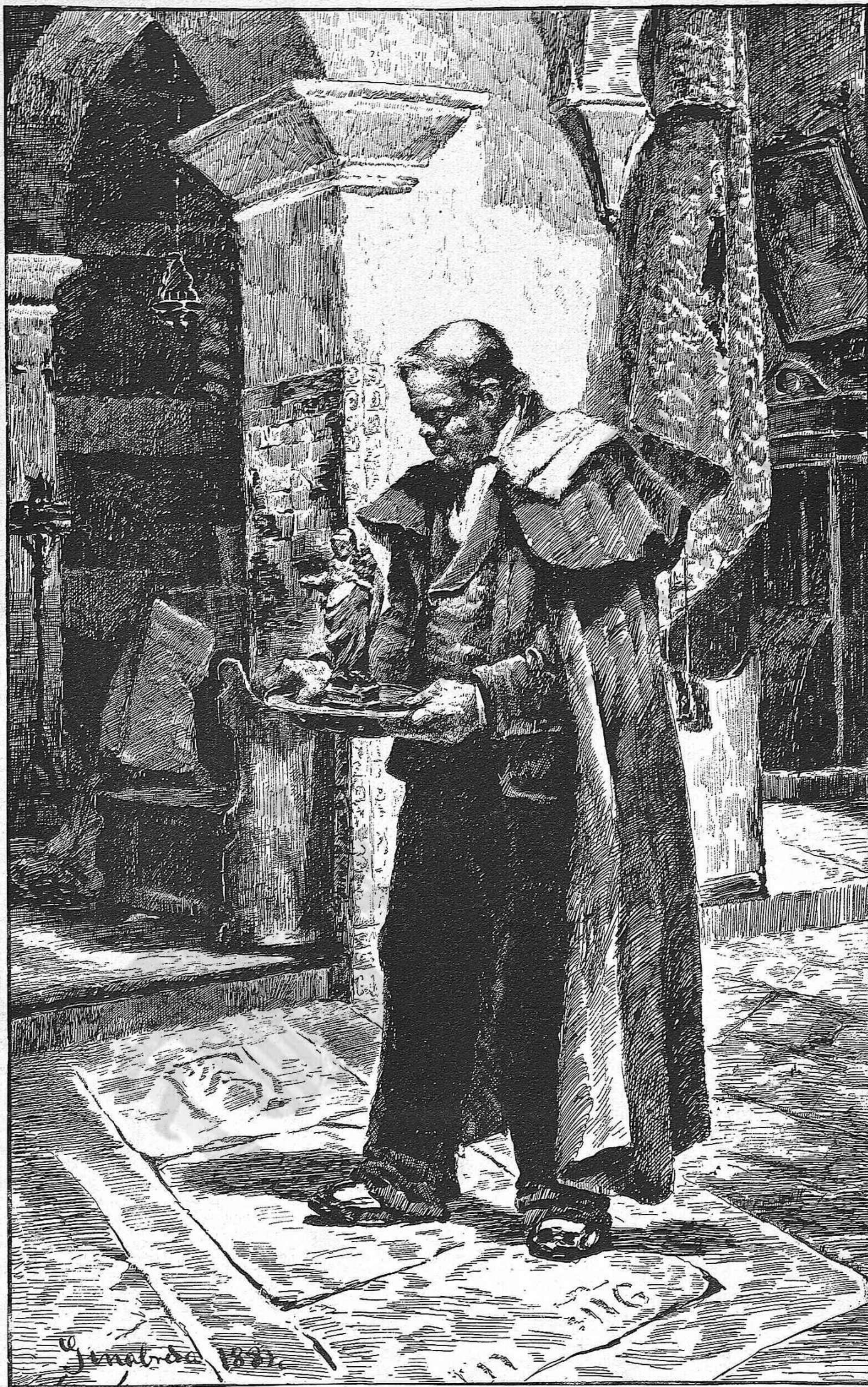
A la montanya del Montseny cantan:

Som pastat,
som anat á Montserrat;
¿y tu encara t' estás al llit?
Llévat dematí, llévat dematí;

y á la Segarra:

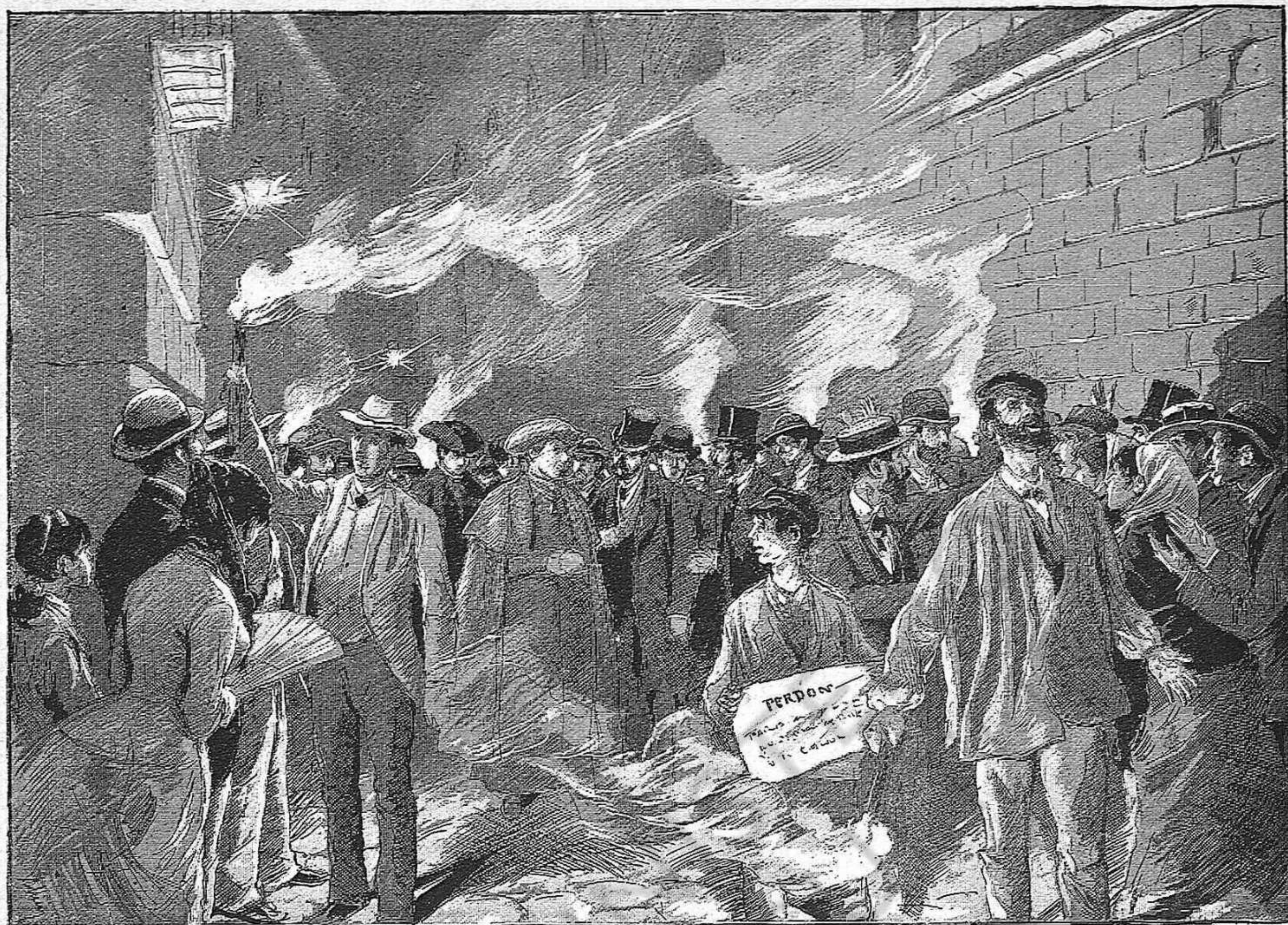
Vatres encara sou al llit
y natres ja venim de la Plana de Vich.
Hem menjat,
hem begut,

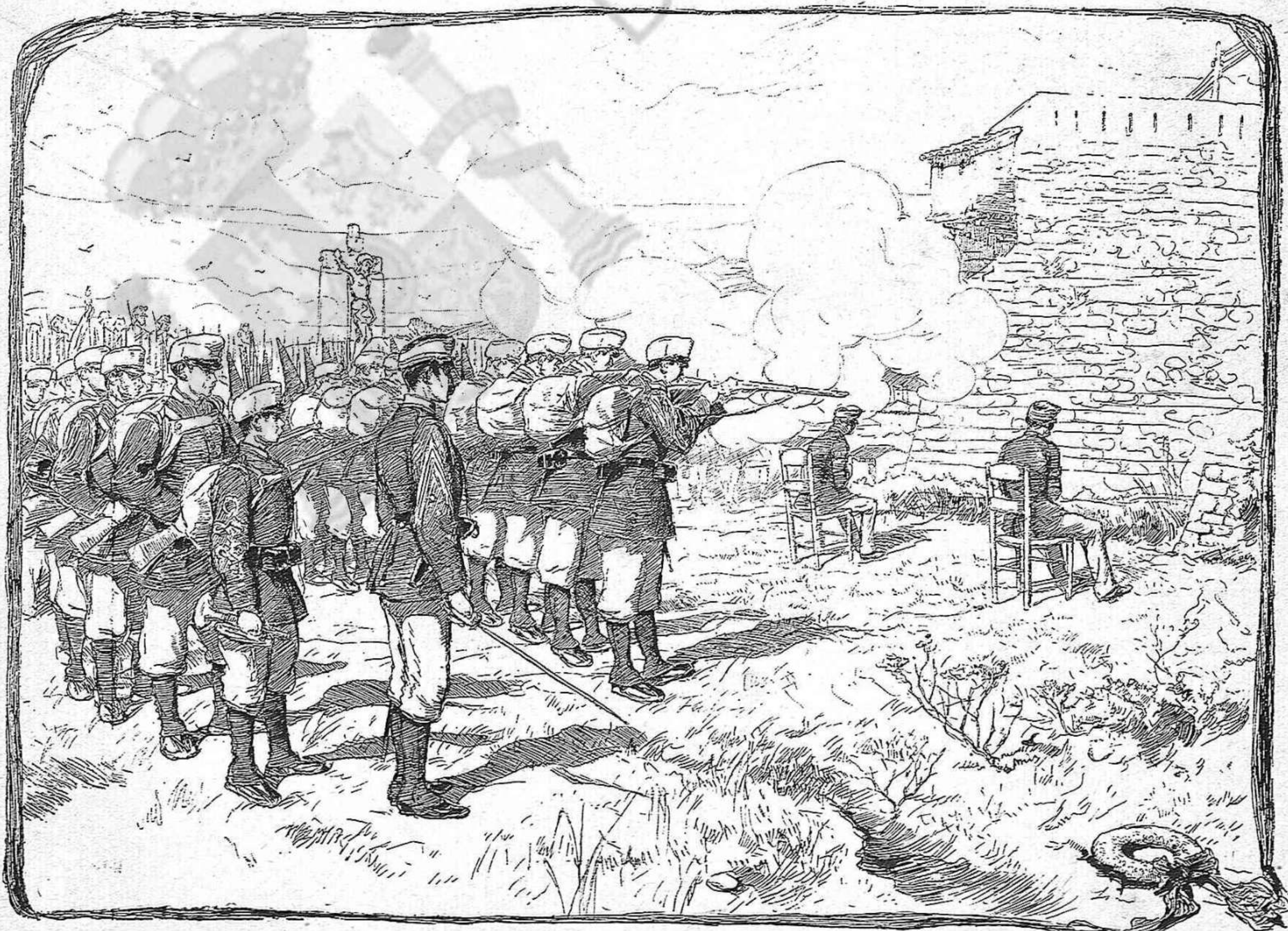

¡PER LA IL·LUMINACIÓ...! — QUADRO DE GINABREDA, DIBUIX D' ELL MATEIX

BARCELONA. — MANIFESTACIÓ PRESIDIDA PER LO SR. BISBE EN FAVOR DELS CONDEMNATS A MORT DE STA. COLOMA
PER J. LL. PELLICER

GERONA. — FUSELLAMENT DEL COMANDANT FERRÁNDEZ Y DEL TINENT BELLÉS
PER J. LL. PELLICER, SEGONS UN CRÓQUIS DE J. DIVI

hem pagat lo que hem gastat,
y no hem quedat en deute...
Llévat demati, llévat demati.

* * *

Quan s'acosta Nadal, qui primer pensa en la festa no es pas la quitxalla: son los que solen ser las víctimas de la alegría que porta á las casas una festa consemblant.

¡Los pobres galls! Escolteulos ja molt abans del terrible dia de la degollació d'aquells innocents. Los que tenen la mala sort de sentirse grassons, ó de trobarse crescuts, diuhen ab una exclamació que fa pena talment:

¿Qui 'm farà 'l foch?

á lo qual solen contestar los menuts ó menos avançats:

¡Jo ray, soch xich!...

y muchas vegadas tampoch los hi val la excepció que invocan, porque galls y pollastres están destinados á sacrificarse per la humanitat gurmandá, sense que 'ls hi valga la benemérita institució de las societats protectoras dels animals.

* * *

Lo llinguatge de las perdius, per més que en algunas cosas sia ben sapigut, no deixa de tenir alguns misteris que fins ara han sigut impenetrables per nostre poble.

Quan lo perdigot ha perdut á la perdiu, la busca desficiós, y ab impaciencia que se sembla un xich á la rabia, diu:

¿Qué t'ets fet, qué t'ets fet?

y no para fins que la troba.

Los cassadors ab reclam vos ho dirán prou bé: pera cassar ab reclam, aquest s'ha d'amagar ab brossa y rama, á fi de que no sia vist de las perdius que venen cridades per son cant; porque si 'l reclam las veu venir, cambia de cantar y aquellas al sentirlo se 'n apartan. ¿Qué 'ls hi diu? May s'ha sapigut; però 'l fet es cert com l'Evangeli.

* * *

Lo gaig es d'aquells aucells que may amagan lo seu nom; al contrari, sempre s'anomenan.

Aquest desventurat aucell está condemnat á publicar per tot arreu lo terrible cástich que li imposá Deu, ja ab sa magresa, que es proverbial, — sech, magre com un gaig, — ja ab son mateix cant.

Quan la Verge y Sant Joseph ab lo bon Jesuset als brassos fugian cap á Egipte pera escapar de las iras del rey Herodes, quals soldats los perseguian d'aprop, trobantse cansats s'amagaren en una garbera, y 'l gaig, murri y espieta, va cridar als que passavan de llarch:

Dessota la garbereta, dessota la garbereta...

Sort que aquella gent sense ánima no va adonar-se de lo que cantava aquell aucellot, y ni s'aturaren; però Jesús, quan sos seguidors foren lluny, digué:

Gaig ets, gaig serás:
per més que menjis no t'engreixarás.

Desde allavors lo gaig com més menja més sech está, porque pesa damunt d'ell la maledicció divina, y sempre li sentireu dir ab veu forta y alar-mada:

Amágat, amágat...

pera demostrar que s'arrepenteix de veras d'haver fet d'espía una vegada.

* * *

Com he dit al principi d'aquest article, ell no es un estudi complet ni molt menos sobre 'l llinguatge dels aucells, com ho sembla indicar lo títol que li dono; son sols unas quantas notas sobre tan interessant assumpto.

Valgan per lo que valgan, ja van per endavant, prometent completarlas, si puch, un día ó altre, ab nous datos, quedant per ma part satisfet y ben pagat si he pogut contribuir á la preparació d'un verdader y serio estudi sobre 'l llinguatge dels aucells segons lo poble, que constituheix, no hi ha cap dupte, una de las branques més interessants de la literatura popular.

SEBASTIÀ FARNÉS

ABNEGACIÓ SUBLIME

FET HISTÓRICH

I

Son tants los qui s'arregeran al escut d'En Berenguer, tant lo comers de Barcino ab Llevant com ab Ponent, que uns li 'n diuhen *Port dels Moros* y los altres *Call dels Juheus*.

Lo rabí Ráschi hi arriba de Marsella en un vaixell.

Son nom, com lo de Maimónides, ab respecte 'ls fills d'Israel pronuncian, y 'ls talmudistas se inspiran encara en ell.

Un rabí li obra los brassos:

—¿Cóm, á vostra edat, haveu desde Troyes, vostra patria, un viatge tan llarch emprés?

¿A qué deu lo honor Barcino de doná' en son Call alberch al matemátich, al sabi, al áliga de la Fe?

—Ja del Sehol á las envistas mon esprit estava inquiet per saber en l'altra vida quin company de taula hauré. Y 'm fou revelat en somni: *Abraham Zadich*, un juheu de Barcino.

—Que mereixi tal nom de *'l Just* no 'l conech. —¿Y á Abraham ben Gersen?

—¿L'aresta

digna de cremá' en l'infern? ¿Que no entra en la sinagoga; que pren carn als carnicers cristians? ¿que ab ells s'acompanya?

Sols li manca lo bateig pera viure, en sa opulencia, fora de la nostra lley.

—¿Cridat pel Senyor per durlo al bon camí só? —¿Veurem! —

II

En las taberinas faldas; que donan de cara al mar, s'aixeca un palau de pedra que 'l sol ni 'l temps han torrat. De vidres d'Alexandria té tapats los finestrels, lo fustam es tot de cedre, de marbre la escala gran, ple de torongers lo pati, las columnas del voltant de marbre de Tarragona, la piscina un ver cristall. Tot lo parament revela ordre, esplendidesa y art.

Banhessa teixí 'ls tapissos;
Mossul martellá l'aram;
fadrins de Bisanci feren
sos richs frisos de mosáich;
Gadhamés li enviá sos cuyros
pera vestir los sitals,
y 'ls regnes d'Andalusia
sos bells moreschs alissars.
Quan lo rabí Ráschi 'l petja
criats li 'n besan las mans.
May en cap lloch coneixentlo
l'havian rebut aytal.
—¡M'hi sento bé! Mes hi ha pobres
y ell viu en un rich palau:
sa taula d'or té en la terra.
¿Cóm en lo cel mon company
pot esser, quan jo una vida
de privacions he passat?
¡Fugiam, fugiam d'esta casa!
Inútil fora assajar
de conduhir al qui l'habita
de resignació al viarany. —
Mes ¡ay! que s'obra la porta
y s'avansa un jove, alt,
d'ulls espressius, blanch de cara,
barba negra, ab veu coral
donantli la benvinguda:
—Mon humil alberch honrat
esper'sia ab la presència
d'un home tan sabi y sant.
—Tal paraula en vostres llabis,
mal fill de la lley, no escau.
¡Sapiau que vinch á esta casa
en nom del Senyor!

—Per tal

vos dono la benvinguda.
Jo visch així porque 'm plau
com á vos, rabí, la ciencia.
No hi vol dir res, per' que siam
amichs, la opulencia meva.
Y, tal ho esper', que demá
vos prech de benehir mas bodas.
—Y ella ¿es filla de cristians?
—Es juheva, un cor d'àngel, bella...
—¡Y rica!

—No té un dinar.

—(Veig que al menys fa una obra bona.)
Vindré.

—Donchs, fins á demá.—

III

Quan pera baixar la escala
donava 'l bras al rabí,
per' rebre á una pobra viuda
s'aturá Abraham.

—¿Qué teniu,

de qué plorau, bona dona? —
Y en Ráschi desfentsen: —Rich
sou, y 'l dia ans de casarvos
¿que hi hagi pobres consentiu?
¿Que vostre deber os vinga
á recordar es precís?

—Com á sant sou sever sempre:
interrogaula de mi.

—A tants pobres (diu la dona)
com conech ha distribuhit,
ab la consabuda almoyna,
¡sempre generós! vestits.
Sols per un consell venia.

—Será 'l consell d'un amich.
—So viuda y mare de quatre.

Lo més gran, mon pobre fill
Abraham, ens mantenía
ab son treball: es bó, humil,
honrat, y tan malalt are
está que se 'ns vá á morir.

—Vos enviaré lo meu metje.
—No es medicina, al meu fill,
que li cal. Sa malaltia
es mal d'amor. Son delit
era enmullerarse ab una
com ell pobra, hermosa, humil,
á la qui obligan sos pares
á enmaridarse ab un rich.

—¿Perqué avuy veniu á dirrho?

—Perque sou vos.

—Lo marit
vostre ¿cóm se deya?

—Juda.—
Com núvol, que va enfosquint
á la lluna, esta consulta
va entristirlo; y al despedirs'
lo rabí Ráschi li deya:
—¡De mal d' amor no 'm morí
ningú!

— ¡Es veritat!
— Una altra
més bella 'l farà felís.
— ¿Més bella? ¡Sota la capa
del cel no hi há un altre llir!
¡ni en l' Hebron hi niá coloma
més blanca, ni més gentil
palma en Jericó flameja,
ni ha tingut més dols rahim
l' hort d' Engadí! ¿Veyeu l'astre
del jorn? Pensáu que en la nit
un altre Jossué l'atura
y ¡may ve aquell dematí!
¡Quina tristor en la terra!
¡Quina fredor! ¡Tot pansit,
las flors sens flayre, sens vida...
¡Sols l' amor es vida assí!—

IV

— Ab las penas cal dormirhi;
dona bon consell la son.
No deixarà á aquella viuda
Abraham en lo desconsol.
Jo aniré al seu fill á veure
Y 'l guariré del amor.—
Aixís deya 'l rabí Ráschi,
tot caminant poch á poch
cap al palau de son hoste,
ple al entrar de gom á gom.
Convidats eran á bodas
lo Comte, 'ls nobles barons,
los mercaders més notables
y las damas de la cort.
Sota un baldaquí riquíssim
de vellut crostissat d'or,
entre 'ls torongers del pati,
y 'l cant d' aucells alegroys,
devia la ceremonia
verificarse aquell jorn.
No eran vestit, vel, ni róssech
de la núvia, ni 'l valor
de las pedras de sa tiara,
de las perlas del seu coll,
ni 'ls enfilays de sas trenas,
que de voluta en cargol
voltavan sa casta orella,
ni sos penjants de fil d'or,
lo que atreya las miradas
de las damas y 'ls barons,
sinó uns setze anys, que semblavan
passats del Eden en l' hort.
— ¡Qué es hermosa! (tothom deya).
¡No n' hi há un' altra en tot lo món!—
Lo contracte de la boda
llegí 'l rabí.

— Sols un nom
(digué Abraham) ha de canviar-se.
Un mer mitjansant jo so.
Si la demaní als seus pares
solzament per altre fou;
y aquest es Abraham ben Juda.
Tot quant prometí li donch,
y encarregat de ma casa
deixo á 'nell. Vull corre 'l món
uns quants anys.—

Y 'l rabí Ráschi:
— ¡Jo us regració, senyor,
de tal company!— Contá 'l somni
y Abraham digué: —Tindrè ab vos
gran conhort en l' altra vida,
y més ¡ay! ¡anantí sol!—

DAMÁS CALVET

Mestre en Gay Saber

CREMA DELS CONVENTS Á REUS

II

En nostre article anterior exposarem los prelimi-
nars necessaris pera fer compendre ab claretat la
situació de Reus y sos convents en lo mes de Juliol
de 1835. Aparegué lo dia 22, y ja del matí se veje-
ren insultats los frares per los carrers y apedregadas
las portas de sos convents per la quitxalla, mes se
retiraren dejorn, confiats en las promesas de segu-
retat del alcalde Montemayor y en la forsa dels
soldats que devian custodiarlos. Los exaltats del
poble feyan en tant correr la veu de que definiti-
vament serian cremats los convents á las deu del
vespre, donant com punt de reunió pera sos satélits
la plassa del Mercadal. Alguns d' ells improvisaren
un sopar en lo café de la Llibertat, de la plassa del
Teatro, fentse servir com postres la tradicional
crema d' ous y llet, que aquella vegada menjaren
com alusió al fet que 's disposavan á executar.

Al sant y senya de *morin los frares*, se congrega-
ren á dos quarts d' onze un centenar d' exaltats, als
que 's juntaren alguns dels voluntaris que havian
acudit á montar la guardia de casa de la vila. Tots
armats, y després d' aixecar la bullanga disparant
al ayre quatre ó cinch tiros, se dividiren en tres collas,
dirigintse á Sant Francesch per los carrers Major,
de la Concepció y de Jesús. Los que per aquest
darrer passavan, al creuhar lo arrabal y ficarse al
carrer de Sant Jaume, dispararen al atzar un tiro en
la finestra d' un pastisser de aquella cantonada
molt conegut per sas ideas absolutistas. L' infelís
s' havia llevat al sentir la primera alarma y 's tro-
bava darrera dels finestrons, tot just pera rebre en
lo front aquella bala, que 'ls altres creyan perduda:
aixís caygué la primera víctima.

Al arribar las turbas á las inmediatecions del con-
vent de franciscans trobaren las forsas del exércit
fora de sa casa, los soldats passejantse per lo carrer
ó sentats en las aceras. Alguns centinellas, l' arma
al bras, s' estenian fins á la cantonada del arrabal:
donaren lo ¡*quié vive!* als revoltosos y 'ls deixaren
passar baix sa resposta de *voluntaris*. Un poch de
energía en aytal moment, la sola veu de *alt y enrera*
del darrer centinella, hauria evitat una gran desgra-
cia. Fins aixó faltá en aquells moments de negra
recordansa.

Algunas donas, veritables arpías que flotan sobre
nostras revolucions com la escuma del crim y la
imatge del vici en sa nuetat més asquerosa, acudiren
també allá ahont presumian tindria lloch la gran
catástrofe, y prompte lograren distingirse entre 'ls
amotinats ab son llenguatge y sos excessos. Vol la
trista condició humana que la dona, la filla del
ànima en sa encarnació més pura, estimada del cor,
que ab sa tendresa y sas gracias deu endolcir las
amarguras de la vida, si caü á terra s' enlota y ro-
dola per los abims sens fons del pecat y la miseria,
sens que la veu del sentiment la aturi, ó que en la
hora perdurable de sas faltas arribi á senyalar-se un
moment sisquera de pietat y de perdó. Las donas
de Reus, pocas en número, que acompanyavan á la
turba, foren las primeras en portar á Sant Fran-
cesch la llenya pera llumenar l' incendi.

Lo forn anomenat del Vidre, que llavors se tro-
bava á poca distancia del convent, proporcioná
abundant quantitat de feixos de pi y boscall, ab los
que fácilmente se cremaren varias portas de la casa
y de la iglesia. Ja alguns sublevats havian saltat al
edifici per la paret del hort ab la ajuda de escalas,
ficantse en la gran sala del refectori, al fons del
claustre, ahont trencaren taulas y vaixela. Als pochs
moments, franquejadas per lo foch totas las portas
y sens valla que s' oposés á sa furiosa marxa, las
turbas s' esparramaren per tot lo convent, cercant
las victimas: aquellas caras sinistras dels revoltosos
espurnejavan de ira; aquells punyals, lluhents al res-

plandor de la foguera que arreu creixia, demanavan
carn. Lo foch y 'l ferro s' ajuntaren pera sols dei-
xar sendra y sanch en la esfondrada casa y una ne-
gra taca, la del remordiment que res perdona y may
olvida, en la conciencia dels malvats que no la ha-
vian encar perduda.

¡Negra estrella, la que llavors brillava en lo cel
rogent d' aquella nit infame! Pera millor resaltar la
iniquitat del crim, enviá primer al sacrifici en la
santa casa á un frare que tothom estimava, que nin-
gú desconeixia, qual bondat de ánima y senzillés de
tracte s' igualavan ab son talent sencer y sa marca-
da afició á las ideas lliberals. Lo Pare Gay era fill
de Reus; perteneixia á una de las familias més vol-
gudas y anomenadas del poble, y may pogué sospitar
que ell, tantas vegadas portador de consol als
afigits, de socors als necessitats, á qual amistat
ningú may tancá 'l cor, ni á qual persona ningú may
fermá la porta, hagués de trobarse davant dels re-
voltosos y ser desconegut per ells y cobardement as-
sessinat. Mes aixís fou. Al sentir lo primer esvalot
sortí 'l bon vell de sa celda, cridant ¡*germans, sal-
veume!* mes en lo segon replá de la escala se li acos-
taren dos sublevats, un d' ells voluntari de Vilaseca,
y li dispararen l' arma, clavantli al mateix temps la
bayoneta del fusell. Reus ha reprobat los crims de
aquella nit; però de segur que la mort més sentida
y plorada fou la del Pare Gay.

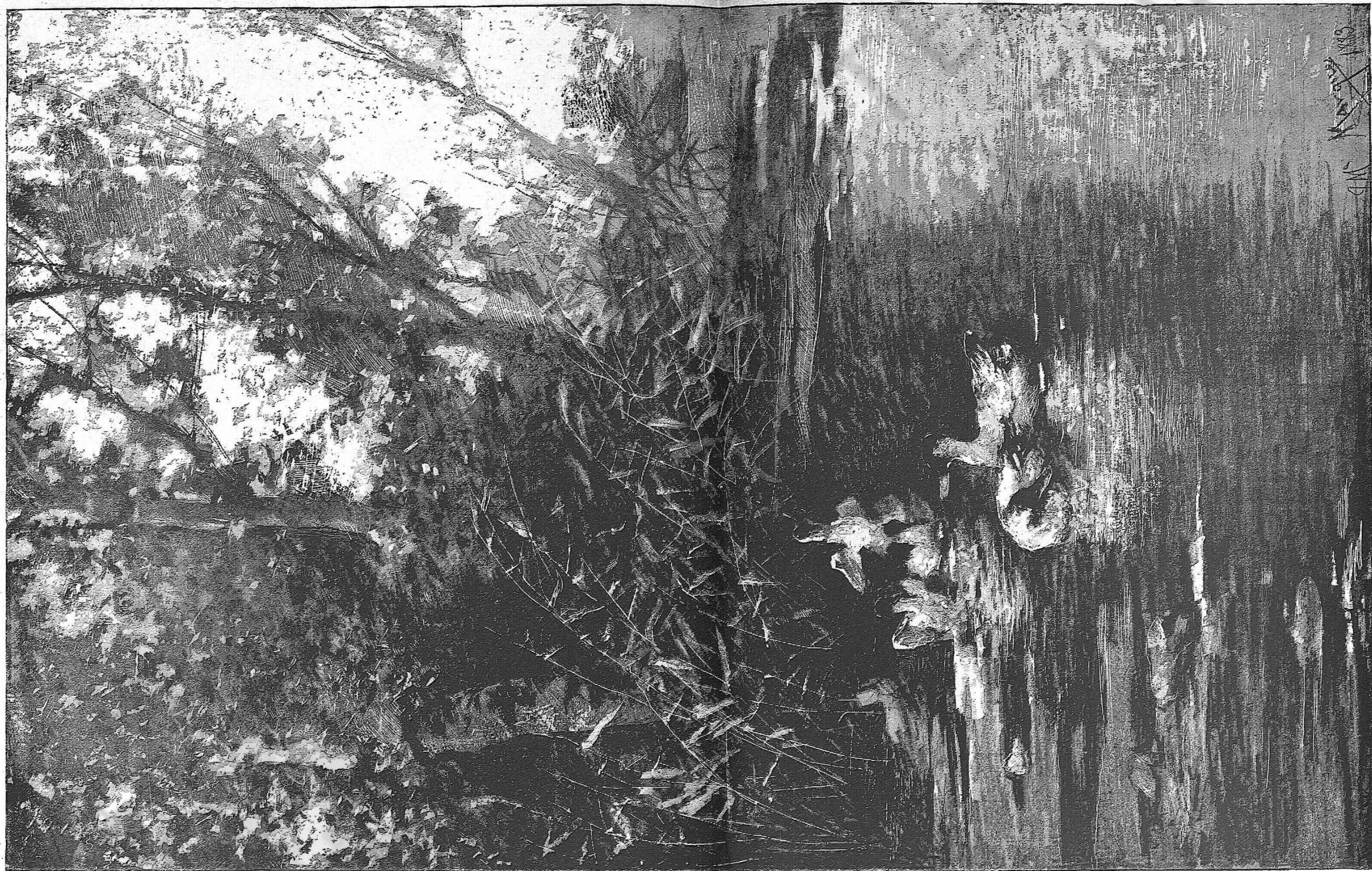
Un frare llech guanyá en los primers moments
la teulada de la iglesia, y corrent per la barbacana
arribá fins al peu del petit campanar, ahont penja-
van las cordas de las campanas, que 's tocavan des-
de 'l cor. S' agafá á una, y pausada y solemnement,
com si aquells instants d' agonía fossin no 'ls prop-
is, sinó de persona estranya á qui ajudava á ben
morir, tocá 'l llech la campana, en lenta batallada,
sols interrompuda pera llensar ab tota la forsa de
sos pulmons un crit de ¡*misericordia!* ¿Qui podia
tenirla d' aquell infelís entre l' horror del incendi y
'l desvaneixement del assassinat? La veu plena y
robusta 's perdé ofegada per las malediccions dels
homes y 'l cruixit de las flamaradas, y de sopte callá
'l seny, morí lo crit y l' ánima d' un desgraciad aná
á veure si en un altre món hi há més justicia que en
lo nostre. ¿Fou aquell pobre llech víctima del foch
y 'l fum? ¿Caygué atravessat per las innumerables
balas que 'ls del carrer se divertian tirantli? Ningú
's prengué may la molestia d' averiguarho.

Un altre frare á qui 'l desordre trobá dormint en
sa celda del segon pis, al sortir en busca de fugida
se vegé acorralat per alguns voluntaris, que 's llen-
saren en sa persecució, obligantlo á refugiarse en sa
cambra. S' armá 'l frare d' un espasí, ab lo qual ferí
en lo bras al primer perseguidor que volgué creuhar
lo llindar; mes un altre li dispará son fusell entre
una escletxa de la porta, y caygué 'l religiós á terra,
ferit de mort y nadant en sa propia sanch.

Lo Pare Balmes, que en lo convent exercia lo
cárrech de lector de teología y era home tan reput-
tat per son talent com per sa eloqüencia, pujá á la
trona de la iglesia, creyent poder contenir las tur-
bas d' allí ahont sols aná á trobar la mort. També
altres frares, lo Pare Joseph Gosé, lo llech Francesch
Aymamí y alguns companys més, en número de
cinch, se refugiaren en lo cor, qual sagrat lluny esta-
van de respectar las turbas. Tots hi moriren al peu
del gran faristol, uns abressats á la creu, altres bus-
cant fugir, un d' ells degollat damunt lo primér
tomo de la *Teologia* del mestre Vicens Vinyals, que
serví de piló.

Havem citat los frares morts qual nom arribá fins
á nosaltres, y 'l número de victimas que s' inmola-
ren en aquella nit terrible. Falta afegir que la mayo-
ria de la comunitat de Sant Francesch lográ aban-
donar lo convent al iniciarse la revolta, saltant uns
frares per las parets del hort y acullintse altres á
una mina que 'ls doná segur asil fins al següent dia.
Una felís casualitat nos permet transcriure lo nom
dels diferents religiosos que vivian en lo convent y

PAISATJE, PER J. M. MARQUÉS

escaparen als horrors de la crema. Eran los següents:

Lo Pare Francesch Garriga, fill de Sitjes, guardià; Sebastià Lastortas, de Reus, vicari; Joseph Odena, de Reus, lector de moral; Francisco Clariana, de Reus, ex-mestre de novicis; Joseph Munté, de Reus, definidor; Albino Odena, de Reus, predicador general; Antoni Munt, de Matlleu, predicador conventual; Joseph Gorgas, de Sitjes, vicari de cor; Agustí Bargalló, de Montroig, comissari de la tercera ordre; Joan Roca, de Botarell, mestre de jovens; Francesch Sans, de la Vilella alta, sagristà; Marian Rocamora, de Reus; Esteve Roig, de las Borjas del Camp; Marian Domingo, de Vilaseca; Francesch Rueda, de Reus, y Francesch Vives.

Ademés dels anteriors, tots frares sacerdots, hi havia a Sant Francesch los llechs Francesch Aymami, Vicens N., Pau Xifré y algun altre; Joseph Pinyol, de Vallmoll, empleat com hortelà; los germans Joseph Aymami, y Jaume, de Reus; lo sacerdot Pare Bartomeu Cabré, natural de la Argentera, y 'ls dos frares d' Escornalbou de que abans havem fet menció.

Era organista del convent lo Pare Anton Blanch, fill de Castelló de Ampurias y músich d' un mèrit per tothom reconegut. Desaparegué en la confusió d' aquella nit y ningú donà notícia d' ell per no haver sigut vist en lloch, ni mort ni viu. Tan sols vint anys més tart, quan se netejà la iglesia y s' arrancaren de son siti los darrers trossos d' órga que las flamas havian respectat, se trobaren en un forat obert en lo mur a modo de amagatall, uns ossos humans y un hàbit de frare menjat per la pols y 'ls cuchs. Eran los restos d' aquell desgraciat, que creyent fugir a lloch segur, anà a buscar la mort asfixiat per lo fum de que s' omplí la iglesia ab l' incendi dels altars.

La febre del desordre havia arribat a son esbotech major en las primeras horas de la matinal del 23 de Juliol, quan los sublevats de Sant Francesch, calents del incendi, plenas las mans de sanch y de verí 'l cor, y no trobant més víctimas que inmolat ni més objectes que entregar a la furia de las flamas, a dos quarts de quatre se dirigiren al convent de Carmelitas descalços, de la reforma de Santa Teresa, per tothom conegut a Reus baix lo nom de frares jusepets de Sant Joan.

No hi havia en aquest convent més de quinze pares sacerdots, alguns novicis y coristas y dos llechs; y es encara un misteri lo saber a qui s' encomanà aquella gent pera permaneixer tota la nit en l' edifici, mirant ab la major tranquilidat com cremava Sant Francesch. Lo guardià, Pare Domingo Gual, esperà massa de las autoritats y cregué que l' odi dels sublevats se dirigia exclusivament contra 'ls frares franciscans; aixís es que fou lo primer sorprès per las turbas y mort sens compassió. Un pobre vellet anomenat lo Pare Morlius fou assassinat en son mateix llit, y tampoch se perdonaren cinch ó sis frares més que foren alcansats per las turbas.

Escampada la comunitat per lo convent, ja que ni temps tingué pera fugir de son clòs, se reuniren uns trenta frares en las voltas de la iglesia y anaren a buscar refugi damunt la humida arcada de la capella dels Dolors. Sospesos entre la mort y la vida, ab lo foch als peus y a la orella 'l continuat crit de los perseguidors que arreu buscavan noyas víctimas, aquells infelissos passaren en tal situació més de una hora, que degué ser en son estat de angunia llarga com una eternitat. Lo dia ja aclarava, mes la fumareda del incendi lluytava ab la llum y a remolins la treya fora, cubrint de ombres los llochs no alcansats encara per l' incendi. Més de quatre vegadas los frares sentiren ab esglay arribar los sublevats fins a la entrada de son refugi, y també pogueren respirar al veure que 's retiravan, perque una corrent d' ayre de la volta apagá las teyas que 'ls servian de guàrdia en aquelles alturas, a que segura-

ment ningú d' ells havia may pujat. Aquesta circumstancia estalvià una carniceria que hauria estat horrible.

Un pobre frare que perdé l' amagatall de sos companys de sopte 's trobá acorralat per lo foch y fugí corrent per la cornisa de la iglesia. La mort lo rodejava per tots costats: a sos peus hi tenia l' abim y l' incendi: las balas xiulavan en totes direccions, los perseguidors regiravan los llochs més apartats. Aquell infelís no tingué altre remey que jaurer en lo mateix rebort de la barbacana, y allí passá estinellat é inmóvil cinch mortals horas, en la confiança de que creyentlo tothom mort se salvaria, com aixís succehí per sa fortuna.

Inútil es afegir que l' edifici cremá per tots costats, res salvantse de la iglesia, lo cor, lo refectori y otras dependencias del convent; mes la biblioteca se salvá per un atzar.

Lo tercer convent de Reus era millor una casa-missió de sacerdots Pauls, fundada en 1745 al extrem del passeig públich, pera servir de Seminari. No hi havia en l' edifici, a la nit de la crema, més que cinch Pares, que s' apressuraren a abandonar-lo, refugiantse en lo vehí poblé de Castellvell. Mes com també son convent se trobava fora de murallas, ningú cuydá d' anarhi a fer mal.

Al dia següent, ó sia 'l 23 de Juliol, quan ja era suficientment tart pera corregir lo mal, aparegué la autoritat, ordenant que 'ls convents fossen custodiats per la forsa pública. Mes ni tampoch aixís arribaren a impedir que 's robassen d' ells quants efectes havia respectat lo foch. Més tart, al ferse tapiar las portas, los lladres hi entraren saltant per las parets, y pera ferir la imaginació peruca del poble, alguns d' ells s' acompanyaren de fanalets de color y cadenas de ferro, lo qual feu popular la creencia de que en los convents de nit *sortian animes*.

Anà passant lo temps, aquest important factor de nostras societats, que tot ho cura y tot ho esborra, lo govern declará sevas las propietats de convents y monastirs y ab lo generós desprendiment de qui dona lo que no es seu, cedí 'ls tres de Reus al comú de aquella ciutat, que 'ls utilisá, un pera Institut de segona ensenyansa, altre pera Hospital y 'l tercer pera Casa de beneficencia. Las tres instalacions son cómodas, amplas, adequadas al objecte a que 's destinan y prestan importants serveys a tots los vehins de la vila. Mes no per aixó deu esborrarse la memoria del crim: no devem permetre que aquest interés egoista que tot ho seca vinga eternament a sobreposarse als principis de justicia, més lluny de cada dia en nostra terra. Alló, aquella bacanal sagnanta del 22 de Juliol, imposava tremendas responsabilitats, y la má criminal que cometé 'l delicté y la má débil y tremolosa que 'l permeté ab son aturdimient, han de trobar la justicia que mereixen en lo cel, si no han tingut lo càstich en la terra.

Sia, donchs, en aquesta ocasió nostra paraula solemne protesta, una vegada més, de la teoria dels fets consumats, que tants danys y perjudicis causá a través los temps a la terra catalana.

EDUART TODA

RECORTS

FRAGMENTS DEL «LLIBRE DE MÀ VIDA»

(1861)

ANADA A LLEYDA

Continuació

»Lo sepulcre es senzillíssim; consta de una estàtua jahent posada casi de cara y empotrada en la paret, a una regular alsaria. Vesteix aqueixa los hàbits sacerdotals de la época, y son cap descansa so-

bre un rich coixí, que com lo trajo de la estàtua, está pintat y daurat. Tè aquesta abduas mans creuhadas damunt del pit, y en mig de una creu, que sobre aquest també forma una cosa com una estola, s' hi veu un gall pintat, que podria fer creure a qualsevol que son la empresa dels Gallart, si no fos que després de llegit l' epitafi del discret rector Simó Guaça, a qui perteneix lo sepulcre, se veu tot seguit que es apócrifa la sobreposada pintura.

»Sobre la estàtua y empotrats aixís mateix en la paret hi há tres escuts llisos y sota de la mateixa hi há la lápida, que tè una ben travallada y delicadíssima orla y en lo centre l' epitafi, que encara que costa molt de llegir, diu lo que segueix:

»† AD HONOREM DEI ET BEATE VIRGINIS MARIE ET OB REVERENCIAM BEATI PETRI APOSTOLI VENERABILIS ET DISCRETUS SIMON GUAÇA RECTOR ECCLESIE V MARO... ALE... ET BENEFICIATUS IN ECCLESIA SANCTI LAURENCII DEDIT ET ASIGNAVIT ISTI CAPELLE BEATI PETRI APOSTOLI C SOL JACHM PERPETUO CENSUALES IN D... UNSDALE OD P.... T ET ASIGNAVIT PRO FACIENDO ANIVERSARIO PRO IPSUS ANIMA CUOLIBET ANNO X SOL. JACHM. PRO AHÓ ANIVERSARIO CUOLIBET ANNO FIENDO PRO ANIMA BENEFICIA'I I GUAÇA QUONDAM FRATER.»

D' aquest temple passarem a visitar lo seminari y l' Institut, hont nos sorprengueren sobremanera los virolats y llampants colors ab que estavan pintats los davants de las taulas y tarimas dels catedràtics.

Era ja vespre quan anàrem a la Biblioteca. Un lloch d' eixa lley visitat a la claror de un llum no es agradable, ni propia tampoch aquesta circumstancia pera fersen bon càrrech... ¡La claror tè tan poca forsa quan lo flam d' ahont proceheix crema en lo centre de una sala gran! No es estrany, donchs, que 'm causás poca impressió y que 'ls recorts literaris que 'm deixá hajan sigut poch duraders y de poch profit. De la única cosa que tinch memoria es de que llegint en Balaguer un manuscrit antich trobarem en ell algunas paraulas que teníam per vulgars-modernas y otras que suplian poética y filològicament a moltes que sabent que son castellanismes vulgars, alguns autors moderns s' empenyan en ferne us com si fossen nostras y castissas. Pero si ni científica ni literariament feu en mi cop la Biblioteca de Lleyda, baix lo punt de vista poètic servo d' ella un recort que no oblidaré en tota ma vida. Jo ja m' havia fixat, mentres en Balaguer llegia, enclos per lo cèrcol que tots nosaltres féyam a son entorn, en una ramor misteriosa y suau que ressonava per las salas del edifici hont eram, produhint en mi una dolsa sensació que, distrayentme de la lectura que tenia entretinguts a mos companys, me cridava cap allí d' hont ella procehia; emperó la edat, puig era 'l més jove de la colla, y la cortesia m' obligavan a refrenar mos desitjs y a tindre la llengua muda. Per fortuna lo que jo havia notat, notat també fou per un de mos companys, qui, tombantse al que 'ns feya de cicerone, y qu' era lo amable y entussiasta Roca, li preguntá:

—¿Qu' es aquest soroll?

—¿Volen saberho? vingan,—respongué lo poeta de Lleyda; y atravessant la sala, nos conduhí a un altre aposento vehí y aclarit feblement pels argentats raigs de la lluna que entravan per un gran finestral obert de bat a bat.

Nos atansarem a n' aquest y llavors se desplegá a nostres ulls un paisatge trist, melancólich, si 's vol, però per mi sobiranament poètic. Tal volta l' anyoransa de ma ciutat y de ma familia, que 'm rosegava quietament l' esperit, fou causa de que m' impressionés en major grau del que impresioná a mos companys; no ho sé: sols sí puch dir que 'l Segre, corrent pel peu del casal hont eram, lluhia com si fos de plata, remorejant y botent sobre son jas pedregós; que una suau brisa somovia uns

quants arbres vorers al riu; que l'horitzó se perdia en una boira nebulosa, quieta y cendrosenca, y que tot això, voltat del més complet silenci, prengué a mos ulls un ayre de majestat y grandesa que cada cop que ho recordo fa batre 'l meu cor de recansa y ompla lo meu esperit d'una agradable melangia, semblant a la que desperta la memoria de una persona volguda que s'ha perdut pera sempre.

Aquella nit acabarem de passarla en un *casino*, modestíssim é impropri de una ciutat de la antiguitat é importancia històrica que t'è Lleyda.

A tot això una calor espantosa nos ofegava, ni un alé d'ayre corria y ni en plassa ni carrer trobavam conhort pel malestar que 'ns acongojava. Algunes vegades en lo curs de la conversa nos ne havíam planyut; pero los fills de la ciutat nos contestavan que era aquella la temperatura ordinaria de la comarca. Si era aixís, com no cal duptarne, se pot ben dir que Lleyda y 'l plá d' Urgell al estiu son l'infern de Catalunya. Mes no era encara lo pitjor la calor; més angunia feya la cremor y sequedat de pell que 'ns ocasionava. Lo qu' es per mi, avesat á Barcelona á mimvar l'angoixa de la bravada del estiu ab la transpiració, era alló un verdader suplici. Recordo que 'm vaig ficar al llit contant las horas que 'm faltavan pera fugir de Lleyda. Per sort ne faltavan pocas; pero á mi 'm semblaren moltes. Havíam resolt sortir de la antiga llerda al endemá ab lo tren de las duas de la tarda: l'acort s'havia pres en vista de lo poch agradable que era estarhi ab la pujada temperatura que hi regnava. Balaguer y jo, com he dit avans, dormíam en la mateixa cambra. Ell en un cap y jo en l'altre al costat de la porta y de cap un corredor. No sé cóm va ser que al ficar-me al llit posí per atzar la mà á la paret. ¡May hagués fet tal! La paret materialment cremava. Fíuho reparar á mon company de viatge y fou de opinió que, com no hi havia altre remey, no 'ns quedava altra eixida que pèndreho ab resignació y deixarnos coure aquella nit, aconsolantnos ab la idea de que al endemá á la tarde los cims del Montserrat ab sas frescas brisas nos farian oblidar la mala nit que se 'ns preparava. Pera major desgracia encara no havíam passat per tots los alambins de la incomoditat: la esperada primera impressió dels llansols, sempre agradable al estiu, també 'ns la tenia privada aquella calitjosa terra: lo llit estava en sa temperatura en armonia ab las parets. ¡Los llansols eran de cotó! Apagárem lo llum y procurárem agafá 'l so.

Si só ó no exagerat en lo que acabo de dir, més que jo ho demostrará la visita que com á metje tingué de ferme lo meu nou amich en Lluís Roca al endemá al dematí, encarregantme que no m'aixequés fins á hora de marxar. Mos companys, donchs, seguiren per son compte la visita dels edificis públics, comensada la vigília, y jo 'm quedí sol en mon llit, sens esma casi ni fora pera alzar un bras. La calor, quan es excessiva, 'm mata. A n'aixó 's deu que no veyés la Seu, notable edifici del que se n'ha parlat molt sovint y sempre ab entusiasmats elogis.

A las dotze tornaren mos companys, y com estíam convidats á dinar á casa de un bon amich d'en Balaguer y jo no vaig voler que per culpa meva se trobés aquell desafortunat, puig algú dels que devian anarhi volia quedar-se ab mi, fent un esforç vaig llevarme, y procurant donarme coratje y fingint un bon humor que no tenia, fórem puntuals á la cita á la hora que se 'ns havia assenyalat.

Aquell dinar va ser per mi lo qu' es un oassis pel assedegat árabe. Lo menjador estava situat en un lloch tan fresch, la claror que hi entrava era tan esmortuhida, l'ayre que passava per las persianas tenia un alé tan agradable, que de mica en mica reviscolantme va retornar á mon cos part de sa perduda forsa. Del dinar aquell, deixant apart la galaneria dels tan com amables, cortesos amos de la casa, sols recordo que 'n Boix á las postres va lle-

girhi, després de haverlos improvisat, uns quants versos que foren molt ben rebuts de quants los escoltárem.

Crech inútil dir que la llengua empleada en ells fou la castellana, perque en aquell temps, encara que teníam ja restablerts los Jochs Florals y s'havíen publicat los *Trovadors nous* y 'ls *moderns*, perçó abundava encara molt la casta de poetas que, creyent que un escriptor pot escriure bè en duas lengas, las conreavan, si bé destinant á la catalana un migrat tant per cent del temps que á la de Castella solian destinar. Afortunadament avuy ja se n'acaba de perdre la mena d'aquests escriptors y 'ls pochos partidaris d'aquella profitosa y falsa doctrina que encara quedan son mirats entre 'ls literats catalans ab la mateixa estranyesa que ho son entre 'ls joves de montanya los qui al fer camí enfilan per la carretera, deixant las dresseras á recó, y arriban molt més tart á lloch que sos espabilats companys que de las dresseras s'han servit.

A las duas nos despedíam dels amichs que 'ns havíam acompanyat á la estació del camí de ferro. Pochs moments després, xiulava la máquina, lo tren se posava en moviment y perdíam de vista la ciutat, que acabávam de deixar, ab racansa pels bons amichs que hi havíam trobat, y, ab goig, pels sufriments que 'ns havia ocasionat lo seu ardent clima.

Posats ja en camí, en Balaguer, que seya al meu costat, va dir-me al véurem un xich abatut:

—Vaja, es precís que mude de idea. Vosté ha pres targeta de passatge fins á Barcelona, y aixó, sobre rompre lo pactat, es desayrarnos. ¿No 'ns quedem nosaltres á Montserrat? ¿No várem eixir pera anarhi y al mateix temps pera visitar á Cardona?

—Ho sé; pero quan jo vaig convenirmhi estava bo, y ara no ho estich.

—La malaltia de vosté li curarán los ayres de la montanya hont anem.

—No pot ser, Balaguer,—jo li responguí,—lo cor me diu que tornant á casa 'm posaré bó desseguida y si 'm quedés ab vostés no fora 'l mateix. Malalt, si per cas, vull estarho á casa meva.

—Donchs qué; si caygués malalt, cosa que no la espero, ¿creu que no fariam per vosté tot quant poguésem?

—Ho sé: mes jo fora un mal company si, podentho evitar, ab lo meu neguit vingués á pèndrels la alegría que sens mi de segur no 'ls deixarà. 'Tots hi guanyarém si me 'n vaig, vostés y jo. A més, es inútil quant me diga, quan prech un determini ningú me 'l fa mudar de jayent.—

Y en efecte; al arribar al peu del Montserrat, en la estació de Monistrol, ells, no sens pregarme novament, emprengueren la pujada de la santa montanya, després de haverse despedit de mi; y jo, sol, vaig quedarme en la finestra del cotxe, que ja no deixí fins á Barcelona, hont vaig arribarhi á entrar de fosch, del tot curat del meu malestar. Guariment que atribuesch al sanitó influx que ha tingut sempre sobre ma naturalesa l'ayre de la mar.

Han passat de llavors ençá vint y un anys; mes no es lo temps transcorregut lo que 'm dona condol al escriure las presents ratllas, no; lo que 'm contrista es la malhaurada nova que al ferho ha vingut á sorpèndrem dolorosament. La casualitat ha volgut que precisament mentres traslladava al paper las lleugeras impressions que en mi deixá la ciutat de Lleyda, los diaris m'hajan dut la nova de la mort del metje-poeta en Lluís Roca y Florejachs, que llavoras coneguí y ab lo qual una amistat ferma m'havia unit sempre. La seua memoria será pera mi tota la vida de un noble, entusiasmista y bondadós esperit que en son pas per aquesta vall de llágrimas que 'n diuhen món, va saber viure sempre per la més pura y la més ideal de las poesias: la fe.

FRANCESCH PELAY BRIZ

(Seguirá)

LA PROFESSÓ

Quan venen, al compás del tamborino,
los nanos y 'ls gegants,
las tradicions del poble venerandas
remembro entusiasmata.

Quan passan, desinvoltas é imponentas,
las banderas gremials,
á dintre de mon cor dos mots ressonan:
«progrés» y «germandat.»

Quan oviro, de llums é incens voltada,
la imatge celestial,
flectantse mos genolls, ou ma conciencia
de l'ánima l'esclat.

Mes quan passa l'emblema de la forsa,
quan renills y atabals,
al soroll de las armas confonentse,
distreihen mon esguart,

tradicions, y progrés, y germania,
y veu espiritual,
tot se fon: tot s'esborra de ma testa
quan passan los soldats.....

J. PONS Y MASSAVEU

NOSTRE SENYOR TANCA UNA PORTA

Y N' OBRA UNA ALTRA

Acabava d'arribar davant del hostal de Moyá la diligencia que fa 'l transport desde dita vila á la de Caldas de Montbuy y vice-versa.

Entre altres dels passatjers baixaren un senyor, una senyora y una senyoreta, que semblava ser la filla dels dos primers. Se coneixia qu' era la primera vegada que trepitjavan aquella terra, segons lo molt que preguntavan y lo que admiravan aquell bell país.

L'hostal, situat al bel peu de la carretera, per allí mateix ahont se veu atravesada per la que va de Vich á Manresa, es un xich apartat de la vila y está entremitj d'unas quantas casas que s'anomenan lo *Poble nou*.

Desde ells se veuhen las bellas planuras que s'estenen al peu de la vila, las montanyas mitj peladas á causa de las guerras, lo encreuhat de las carreteres, lo cementiri ab sa bella capella, y com qui va amunt, la hermosa vila ab son bonich campanar formant corona mural, y per sobre la població, com trayent lo cap, l'edifici dels Escolapis reposant al peu dels dos turons que resguardan á la real vila.

Encara que no era més que al Octubre, los senyors que hi havíen entrat demanaren foeh, puig sabut es que allí quasi ni per l'Agost s'hi coneix la calor.

Després d'haverse escalfat y ben abrigat sortiren del hostal y pujaren carretera amunt, visitaren l'hospital, la grandíssima y bella iglesia que fa recordar la de Montserrat, l'espaiós camaril de la Verge, notable tant per los molts recorts y datos històrics guardats y arplegats allí per lo inginyós é infatigable sagristá, y los retratos dels benefactors que ha tingut l'iglesia, entre 'ls quals s'hi veuhen los del comte Sunyer, fill de Jofre, y 'l del rey en Pere IV d'Aragó.

S'hi veuhen també varis escuts, y en mitj d'ells, lo facsímil de la moneda ab que dita vila redimí sos alous y vassallatjes.

Per tot lo seu vol hi há poétichs emblemas de Maria, voltats de bellíssimas inscripcions, y per fi, moltas altres cosas llargas de enumerar, y que valen la pena de ser visitadas.

Los tres viatgers ho veieren tot atentament, pas-

ESTUDI, PER JULIAN BASTINOS

sant després als Escolapis, ahont los ensenyaren lo petit museo que están arreglant de historia natural, enriquit per los molts fòssils que 's troban per aquelles montanyas, y la biblioteca que ab gran constancia y afanys recullen.

No volgueren tornarsen al *Poble nou*, ó sia al hostal, sens haver vist primer la miraculosa imatge de Sant Sebastiá, per qui la vila té particular devoció.

Com que al dia següent havian de marxar al Estany, ahont los esperavan uns amichs, y qual monastir volian visitar per haver sentit á parlar de sos bellíssims claustres, no tenian temps per perdre.

La ferrera de la plassa de Sant Sebastiá, ó sia la sagristana ó encarregada de la iglesia, agafá un feix de claus, y fentlas dringar la una ab l'altra, obrí la porta, que ja era tancada.

—Aquesta imatge, —los va dir, —no 's pot ensenyar sense que 'ls ciris sian encesos, com se sol fer ab lo Santíssim; perque eixa imatge es miraculosa y feta de mans d'àngels.

—¿Nos voléu contar cóm fou aixó?— digué la senyoreta.

—Prou, —respongué la ferrera.

—Era ja fa molts anys, lo menos tres ó quatre cents.

Una peste que á tothom matava s' havia ensenyorit de Moyá y tots los seus vols; crech que arribava fins quí sap ahont, á Barcelona y tot; lo desconsol era gran; casas hi havia que havian quedat desertas; llavoras lo poble feu prometensa al gloriós mártir de construhirli una iglesia baix la seva advocació.

L' hospital, en lloch de ser abaix, prop la parroquia, com ara, era aquí, en eixa plassa, y servía no sols pera los malalts, sinó pera recullir pobres pelegrins.

Donchs bé; un vespre, y quan ja s' havia votat lo fer la imatge y s' estava parlant de quí la faria que ho fes bé, sens trobar ningú á propòsit, trucaren dos pelegrins á la porta del hospital, demanant aculliment per aquella nit.

Enterats los pelegrins de lo que tenia al poble en tant fatich, demanaren una pedra, y tancantse en una celda, prometeren fer la imatge.

L' ensendemá, veyent que no eixian may y may de sa celda, determinaren los vehins trucar á la porta, que estava tancada per dins; mes ningú respongué; tractaren llavors de obrirla y ¡oh sorpresa! los pelegrins no hi eran, y en mitj la cambra hi havia un Sant Sebastiá fet d' una manera admirable, ab una carnadura que pareixia natural.

Tothom ho tingué per un miracle y ningú dup-tá que ho havian fet los àngels en forma de pelegrins.—

La dona, mentrestant, encengué los ciris de dalt del altar y baixá la fusta que tapava 'l Sant.

—Mirin, mirin, quina carnadura més ben feta, y ab tants anys com té, sembla que sia feta d'ahir.—

Llavors los mostrá unas afegiduras que tenia en los peus.

—¿Y qué es aixó?— preguntaren los visitants.

— Aixó es que la iglesia que allavors se feu al Sant era molt petita, que la gent no hi cabia, per quant era tanta la devoció que á ell se tenia, que de tots los pobles vehins venian á visitar-lo, y en temps mals molts venian á habitar aquí á Moyá, perque desde llavoras res hi pogué la peste, fins un altre cop que semblava se 'n volgués tornar á ensenyar, y llavors se tractá de fer la iglesia més gran pera que hi pogués cabre tothom, y á qual obra tots hi devian contribuir, com així 's feu, puig ningú cobrá jornal, ni 'ls mestres de casas, ni manyans, ni rajolers, fusters, en fi, ningú absolutament, y fo-

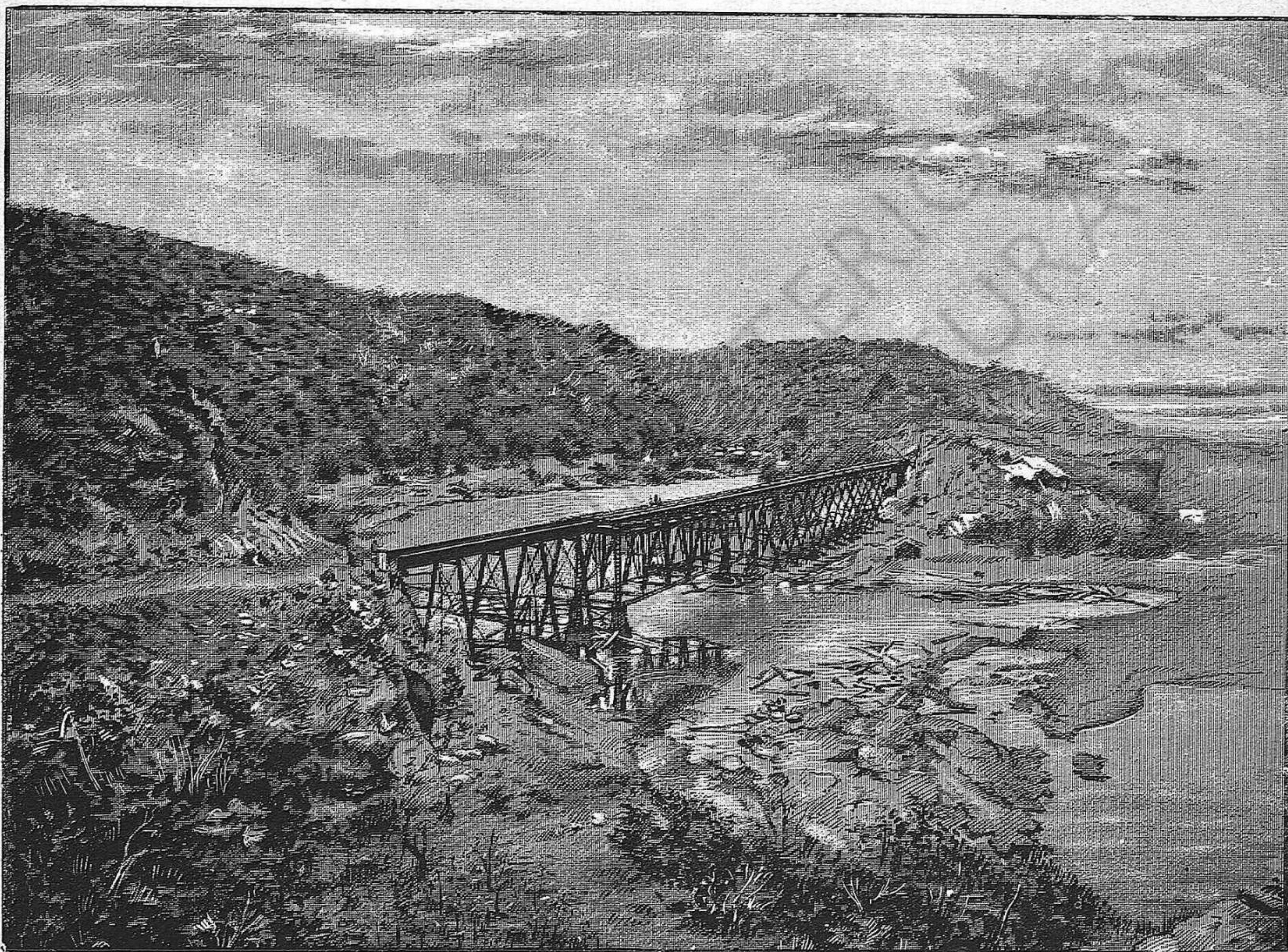
ren tants los miracles que succehiren, que seria llarch de contar; á un carreter li caygué lo carro volcat pe 'l seu damunt, y ab tot y que anava carregat de pedras, cap dany rebé. Però lo més gran de tots fou que lo qui portava 'l Sant lo dia de sa traslació, caygué mentres lo duya, y tothom cregué perduda pera sempre aquella preciosa joya feta de mans d'àngels; l'home 's desmayá y tot foren llantos y sentiment; mes lo Sant no 's feu trossos, com la gent se pensava; únicament se partí aquesta part dels peus, qual senyal se coneix, y que fou afegit incontinent.

L'home aquell feu fer un Sant de plata com á recort d'aquest miracle, Sant que fou guardat aquí fins al temps de la guerra del francés, que fou robat per eixos.

Desde llavoras ningú més l'ha tocat, perque si 's trenqués, los àngels no 'n fan cada dia.

— ¡ Ah, sí, sí, es cert! — digué la senyora, encantada de la fe de la ferrera. —

Moltas otras cosas los ensenyá, com foren los bonichs quadros figurant escenas de la vida y martiri del Sant, que son molt bons, y 'l quadro dels Juheus de Madrid fent sagnar lo cos de Jesús crucificat.

SANTIAGO DE CUBA. — PONT DE FERRO SOBRE 'L RIU SAN JUAN
CONSTRUIT PER LA « JURAGUÁ IRON C.^a LIMITED » PERA 'L ESPLOTACIÓ DE LAS MINAS DE FERRO

Quan sortiren de la iglesia era fosquíssim; lo cel estava enterament cubert de negres núvols y 'l vent xiulava ab tanta forsa que esferehía.

— ¡ Jesús, quín temps! — digué la senyora abrigant á sa filla; — sembla que tot se té d'arborar.

— Sí, sí, ja es ben narbonés, — respongué la ferrera.

Vent narbonés
que no plou ni aclareix
y quan s'hi posa s'hi coneix.

Li donaren una bona almoyna per lo Sant, y despedintse d'ella, apretaren lo pas pera arribar quant ans á l'hostal, mes no sense ensopegar moltas vegadas á causa de la fosca, y entrebancarse ab tras tantas á causa del vent.

Tota aquella nit y tot l'endemá plougé d'una manera espantosa; semblava un diluvi, y com hi há allí completa falta de sorra pera fer lo morter en las edificacions, d'aquí que la obra may surt molt forta, y que en cassos de ayguats s'estigui dins de las

casas com en mitj del carrer, filtrant l'aygua per tot arreu, per los taulats y per las junturas de las pedras en las parets.

En l'hostal distava molt d'haverhi cap comodat, y encara crech que hi faltavan algunas cosas poch menos que necessarias. En quant á la part gastronómica, estava tot lo malament que podia.

Aixís es que 'ls forasters estavan completament aburrits y passavan lo dia anant de devant á detrás y de detrás á devant pera veure si s'aclaria.

Lo vent bufava sempre ab més forsa; semblava que tot ho havia d'arrasar.

— Me sembla que acabaré per tirar la casa á terra aquest vent, — digué la senyora.

— Aquesta no, — digué la hostalera, — qu' es feta de poch y ben acabada. —

Lo senyor mirá 'l sostre, que semblava un mapa de tants trossos mullats, y las cassolas y gibrells escampats per aquí y per allá, posats pera tomar l'aygua que queya com per canals.

— Mes algú rebrá de segur, — seguí dihent ella; —

moltíssimas casas están consentidas encara de la crema del any 39, y com sos habitants son pobres, no fan sinó apuntalarlas d'allí ahont s'espatllan y sempre las tenen així, si cau no cau; ara figurinse ab aquest vent tan fort lo que será. —

Com no era possible sortir á causa de que tot anava com una riera, escorrentse l'aygua per lo pendent de la vila avall y llensantse per la carretera, res sapigueren de lo que havia passat fins y á tant que pará la pluja.

— ¡ Válgans Maria Santíssima! — digué la hostalera lo dematí del següent dia tot entrantlos la xacolata; — ¡ las desgracias que hi han hagut! En la manega (barri de gent molt pobra) han caygut duas casas, y á Ciutadilla (barri un xich més apartat de la població y més pobre encara que 'l primer) una altra; ¡ y lo desgraciats que son! ¡ pobre gent!... Figúrinse un matrimoni carregat de criaturas, pobres al últim punt; lo fill gran, que ja ajudava á son pare en lo treball, caygué soldat; mentres lo fill era á la guerra 's tuleix lo pare, y com quan una persona es des-

graciada tot li ve en contra, al sortejarlo per anar a Cuba, tragué la bola negra. ¡Pobre minyó! ¡tan trempat com era y pensar que haja tingut de morir tan lluny dels seus y de sa terra! y ara, per acabarho d'adobar, los ha caygut la casa, que, encara que mitj cremada y vella, á lo menes los hi servia pera aixaplugarse; ara no sé cóm ho farán, perque lo qu' es ells pagar lloguer no poden, ni per poch que sia.

—¿Y no ha pres mal ningú?

—¡Ah! aixó no, gracias á Deu; no calia sinó que encara tinguessen més desgracias. Han sentit somoures la casa y ajudats dels vehins han procurat fugir; mes diu que han quedat tan esglayats ab lo soroll y tot, que encara no s' han dat compte de lo succehit.

—¿Y'l fill gran morí á América?

—Tothom ho creu aixís, puig se sapigué que estava malalt del vómit y després no se n' ha sabut res més.

—Mes, Senyor, ¿de qué viuhem, cóm ho fan aquesta pobra gent?

—Tant á Ciutadilla com á la mànega y carrer de la Tosca, es á dir, per tot allí ahont viuhem eixa gent més pobra, hi há una germanó y caritat que'ls encantaria. Si vostés passessen per eixos barris á las dotze, qu' es l' hora de dinar, veurian á tots sos vehins assentats al mitj del carrer, uns ab la cassola, altres ab la paella mateixa que ha servit pera courer son menjar, alguns poch ab plat, partintse lo menjar ab los que no'n tenen, y si avuy aquest té pa y 'ls altres no, aquell pa se reparteix entre tots, com se reparteixen demá lo vi d' un altre, ó la vianda del que'n té. En sas malalties s' ajudan igualment; sempre paga 'l més provehit y 's cuydan com si tots fossen de la mateixa familia, y se'n entran los uns á las casas dels altres ab la mateixa llibertat que á casa seva. Las criaturas, sobre tot, may se sab de quí son; avuy menjan en la cassola d'aquest, demá las pentina aquella, un altre dia los renya un altra; crech que arriban quasi á no saberho ni ells mateixos.

Aixís es que aquesta pobra gent de la casa cayguda no han patit pas gana fins ara; mes aixó de no tenir casa ni gens de roba, que tota ha quedat allí xamicada, aixís com també los trastos, qu' eran molt poch, com ja 's poden pensar, mes que al cap y á la fi 'ls hi servian, ¡mirin qu' es cosa ben trista! ¡perque passar l' hivern sense una mala márfega pera jaure y una mala conxa pera abrigarse!...

A la tarde d'aquell mateix dia, la senyoreta, sentada darrera 'ls vidres del balcó, estava mirant tots aquells camps inundats y aquellas carreteras per las quals quasi no 's podia tranzitar.

Sa mare entrá en la cambra, y la vejé ab los ulls plens de llágrimas.

—¿Qué tens, filla meva? ¿de qué ploras?—li digué tendrament.

—¡Ay, mamá!—respongué la noya;—pensava que nosaltres que estem ben abrigats y que res nos falta, nos havem estat alasevent aquestos dias trobant á faltar moltes cosas que nos semblavan necessarias, mes que en realitat eran superfluas, mentres qu' aquesta pobra gent de Ciutadilla no tenen ni un abrigh, ni un tros de pa, ni tan sisquera un jas de palla pera dormir; y nosaltres nos queixem, nosaltres que tenim de tot y que viatjem per gust y per lo tant no deuriám dir res per las incomoditats que ab eix motiu passem! Mamá,—afegí tímida y carinyosament,—¿no valdría més que en lloch de seguir la nostra excursió, mortifiquéssim la nostra curiositat de veure cosas, y los diners qu' en aixó devem gastar donarlos á aquesta pobra gent, á la que traurán de grans apuros?—

Per tota resposta sa mare la besá eternida, y posantse un abrigh, n' hi doná á ella un altre y li digué:—Anem.—

Quan ellas sortian del hostal se vejé á la diligencia pujar penosament la costa.

—¡Quín acudit ha tingut aquest Ramon de fer lo camí ab un dia així! ¡pobres animals! ¡si ja no poden més!—digué l' hostalera.

—¿Nos farian lo favor de dirnos quín es lo camí de anar á Ciutadilla?—li preguntá la senyora.

—Agafin per eixa carretera,—y senyalá la de Manresa;—quan serán un tros per enllá, á má dreta trobarán una pujada; al cap damunt d' ella hi veuran un carrer de casas; allí es Ciutadilla.—

Las damas se n' entraren per entremitj del fanch de la carretera, que quasi no'n podian eixir, mes la bona voluntat val molt y, enfangantse ó nó, anavan fent via poch á poch.

Quan arribaren á sota Ciutadilla, encara que no's podian perdre, no obstant, hi havia dos ó tres caminets y estavan dubtant quín pendrian, quan passá per son costat un minyó que á pesar del fanch y del mal semblant que tenia, semblava que no toqués de peus en terra, tant era son dalit y lleugeresa.

—¿Nos sabríau dir quín d' aquestos camins havem de agafar per anar á Ciutadilla?—li preguntaren.

—¿A Ciutadilla?—respongué 'l minyó;—si volen venir ab mi jo hi vaig també—

Lo jove caminava tan depressa que ellas no'l podian seguir, y ell, tot frisós, s' aturava de tant en tant pera esperarlas. Ab tot, al arribar á la entrada del carrer, se deturá, y estigué una estona com pera pendrer alé y forsas.

La senyora preguntá per la gent de la casa cayguda, y enterats tot seguit los vehins del perquè venian allí las duas damas, las rodejaren, esforçant se cada un á pintar ab los colors més tristos las desgracias d'aquella gent. Altres correueren á avisarlos á ells, y al ser las senyoras davant la casa del vehí que los havia recullit, la pobra dona ja estava davant d'ella mostrantli la derruhida habitació.

Res quedava del edifici; un munt de runa y pedras que semblava que fes un segle que no era altra cosa, y algun tros de fusta, de taula ó post de lit, mitj colgats, era lo únich que 's veyá; feya enternir tanta desolació y ruina.

—Ja no hi pot haver major miseria,—deya la pobra.—

Sobte llensá un crit, un crit indefinible, y esteñent sos brassos endavant y arrencant ab un gran plor:

—¡Fill meu, —cridá,—fill meu! ¡Oh! Vina, Pau, vina, que nostre fill ha tornat.—

Las llágrimas y sanglots ofegaren sa veu, en tant que 'l jove que havia acompanyat á las senyoras la agafava entre sos brassos y la omplia de besos y llágrimas.

A tot aixó, en Pau, apoyat en sas crossas y acompanyat dels vehins, sortia també de la casa tot comós y dihent:

—¿Ahont es, ahont es? digueume per Deu si es cert.—

No tingué de preguntarho més; son fill, despreñentse dels brassos de sa mare, se tirá als seus, y després á cullir en ells á tots los seus germans.

—¿Peró cóm has tornat, fill meu? nos havian dit que no't veuríam més: ¿es acabada la guerra?—

Tothom los rodejava, y per aquellas colradas caras corrian llágrimas de tendresa; en quant á las duas senyoras, res podian dir de tan conmosas, y dolsas llágrimas corrian per sas galtas.

¿Qué se 'ls hi endonava ja á aquella pobra gent de la casa arrunada ni de res, si tenian á son amat fill entre sos brassos, y si hi hauria ja qui treballés per lo sustento de la familia?

Ell, son fill, fou lo qui s' entrísti al veure tanta miseria y l' estat del seu pare.

—Vostre pare curará,—li digué la senyora;—Deu nos fará aquesta gracia; que prengui los banys de Caldas, si aquestos li son bons; que 's fassa tots los remeys necessaris, que tot se pagará, y en quant á la casa, feu que vos ajudin un xich, que 'l gasto

dels mestres de casas corren pel meu compte—

Impossible es descriure las benediccions d'aquella pobra gent y l'enterniment d' ellas duas.

—¡Ah! Nostre Senyor no deixa may,—deya la pobra dona;—quan més abandonat un se creu, es quan li ve major consol; feya poch me creya la més infelís criatura de la terra, y ara veig que só la més felís; mon fill, mon fill perdut es á mon costat; mon marit pot curar fentli remeys, y nostra casa tornarà á alsarse: ¡oh, si! Deu tanca una porta y n' obra un' altra.

—¡Oh, filla meva!—deya la senyora á sa filla tot tornáñtse,—m' has proporcionat una felicitat que may havia cregut. ¡Qué valen las diversions y teatros comparats ab aixó! ¿qué 'm fa tenirme d' estar d' algunas d' aqueixas cosas, per lo gasto que anem á tenir, si nos han proporcionat la immensa felicitat de fer la ditxa dels altres y de presenciar una escena plena de tendresa y carinyo?—

La filla no deya res, perque la conmoció y las llágrimas embargavan sa parla.

MARÍA DE BELL-LLOCH

Á LA INFANTA D.ª MARÍA DE LA PAU

EN FAVOR DE DOS CONDEMNATS Á MORT

Senyora: dels poetes de ma terra
avuy porto la veu,
y en nom del Deu que redimeix al qu' erra,
vos prech que m' escolteu.

Vostre cor que 's nodreix de poesia,
que viu de sentiment,
ha de sentir en hores d' agonía
tot lo que 'l nostre sent.

Per ço 'l dol de nostra ánima intranquila
portem al vostre cor,
com s' aboca 'l licor d' un vas de argila
dins una copa d' or.

Y aquest dol que 'ns apena y que 'ns acora,
vos ho gosem pregá,
portèulo al Rey fins que 'l vejeu que plora,
y digueuli:—Germá,

d' un poble que treballa y fantasia,
que pensa y creu y sent,
n' ha vingut una veu de poesia:
« ¡Perdó pe'l delinquent!»

Pensèu qu' ab un sol mot podríau torce'
del cástich lo rigor,
y val més que l' imperi de la forsa
l' imperi del amor.—

FRANCESCH MATHEU

26 Juny

SANTIAGO DE CUBA

MINAS DE FERRO DE JURAGUÁ

Santiago de Cuba, una de las provincias més ricas d'aquesta illa, y també una de las més assotadas per la passada guerra dels deu anys, comensa avuy á aixecarse pera enlayrarse per damunt de totas.

Abans de la guerra lo foment d' ingenis y cafetals y l' esplotació de las ricas é incomparables minas del coure li havian donat tal importancia, que ja lo port de la capital era considerat lo segon de l' illa; mes lo crit de guerra en mal' hora donat en la Demajagua y batejat en la ja avuy, per des-

gracia, històrica Yara, seguit de la teya incendiària, assolà sos fèrtils camps, minvã las forsas treballadoras y esterminã tot quant tenia alé de prosperitat.

Lo pacte del Zanjon posã terme á la desolació y runa, y ben prompte las senyeras de la pau, plantadas per totas sas encontradas, cridaren y arrodoniren á son entorn á los fills del treball, que, jayent prop feixugas llosas, los revivaren los esperits de lo progrés y foment que vora d' ells alenavan.

Los camps verges, galantejats sempre per la mà de Deu, sonrigueren; y alsaren sos brassos pera cubrir ab sos verts mantells las despullas de sos germans, que, assotats per la destructora forsa de la guerra, agonitzavan. Tornats á la vida y conreats per los fills del treball, que, ensenyorejats ab son triomf, aixecaren y reconstruhiren los temples de la industria, ben aviat se enorgulliren de que lo xiulet de las màquines aufegués; Deu vulga que pera sempre! los bèlichs sons que per lo espay retronavan com despullas de forta tempesta.

Las fincas sucreras tornaren á fer gala de sas riquesas, comensã ab major escala la recolecció de tabaco, café y cacau, y si bé no seguí la explotació de las ricas minas de coure per la companyia inglesa que la tenia á son càrrech, no mancarèn homes emprendedors que, coneixedors de los grans tresors que sota terra s' amagavan, investigaren y li arrancaren de nou, denunciántloshi, part de sos secrets.

D. Joseph Ruíz de León, D. Manel López y López y D. Francesh Batlle y Gené foren los primers que pregonaren per tot arreu lo que fins llavors la terra havia tingut tan amagat.

Sonas mineras de ferro magnétich y oligisto, ab més cantitat y mellor qualitat que las de Viscaya, s' agermanan ja, avuy, ab la de coure tan coneguda y estimada per tot arreu.

Més de duascentas minas de coure, ferro, plom, manganeso, carbó de pedra, etc., hi há ja avuy denunciadas, gracias á la iniciativa dels citats senyors; y, si bé solzament está prompte en explotació una sola sona de las de ferro de los senyors López y Batlle, es d' esperar que dintre poch temps se'n esplotin varias altras per haverhi ja formada un' altra companyia y estarse'n formant algunas altras en los Estats Units.

La companyia *Juraguá Iron C.^a Limited*, establerta á Filadèlfia, es la que comprã á López y Batlle la sora que compren las següents minas: San Antonio, Concordia, Empresa, Constancia, América, Resolució, Fomento, Suburensa, Unión, Júpter, Vulcano, Abundancia, Firmeza, López, Antòñica, Dolorita y Perseverancia. Son disset registres ab seixanta pertencencias, que fan nou millons de metres plans de superfície, y están dins de las hendas Demajayabo, La Folie, Juraguá, Juraguacito, Soledad, Vigía y Potrero Vinent.

Tot seguit d' haver comprat enviã una quadrilla de vinticinç enginyers dirigits per Mr. Thomas Haskins Graam, los quals feren los estudis de lo

carril y obras de port pera la esportació; comensaren los treballs y ben prompte reuniren més de mil treballadors, pera 'ls quals construhiren los pintoreschs poblets de Firmeza y Siboney, prop de la platja Juraguacito, desd' ahont se comunicavan ab aquest port per medi d' un vaporet construhit espressament.

Lo carril, serpentejant vora mar, recorrerà uns trenta kilòmetres y vindrà á parar á la ensenada La Cruz, á l' Est. d' aquesta badia. Lo magnífich pont de ferro de vuytcents peus de llarch per cinquanta d' alsada posat damunt de lo riu *San Juan*, ja s' está acabant, aixís com també cinch ó sis de fusta que hi há desde *Aguadores* á la badia. Tres grans locomotoras, cinquanta carrós de mineral y vinticinç de càrrega que hi té ja la companyia pera lo trasport dels treballadors y la conducció de material, corren ja per la línia desde San Juan al Siboney y Firmeza, y, aprop de l' últim punt, hi há una quadrilla de cinchcents homes terraplenant y posant los poch rails que hi mancan pera que puga quedar completament llesta.

Un moll flotant té en la platja de Juraguacito, y lo moll de ferro que s' está construhint en la ensenada La Cruz, será digne de la *Juraguá Iron C.^a Limited* y també d' aquesta badia. Té quaranta peus d' alsada per quatrecentos de llarch, y s' está construhint de manera que puga sempre estar á nivell del barco carregador.

Totas aquestas obras están admirablement fetas; los ponts de fusta, onze ó dotze, están tan ben acabats, y sa colocació ha sigut feta ab tal mestria, que posan de relleu la gran inteligencia de lo seu director, Mr. Paul S. King, y los grans estudis fets de lo terreno, tan accidentat, y sobre tot en los trossos de via que casi los banyan las ayguas del mar.

Farã cosa d' un any qu' empenguè los treballs y ja en tot lo mes de Juny podrã comensar la esportació de mineral. Tenint en compte que lo pressupost de lo carril es de vuytcents mil duros, y que continuament han tingut empleats en tots los treballs sobre mil cinchcents homes, pot molt bé assegurar-se que ja avuy la *Juraguá Iron C.^a Limited* porta gastats un milió y mitj de duros.

Té també en construcció vint vapors de dos mil toneladas, que ben aviat arribarán pera endursen un mineral que té que promoure una revolució en los centres manufacturèrs y fer de Cuba una segona Viscaya.

De moment calculan esportar unas quatre mil toneladas setmanals; però, més endavant, duas mil diarias, que, si las demés companyias que 's formin son, com es de suposar siguin, de la importancia d' aquesta, lo mohiment de nostre port y la riquesa de la provincia farán que sigui considerada la primera de l' illa.

¡Pau! ¡santa pau! Deu te conservi pera sempre, pera que á la teva ombra puga tothom fer us de sa inteligencia y desarollarla en bé d' aquest país que tant necessita de tranquilitat ara que, convaleixent de sa llarga malaltia, dona mostras de sa virilitat;

gran ajuda pera los que ab totas sas forsas s' han emprés los treballs de lo camí que té que portarlo á la seva salvació.

ANTON BATLLE

Santiago, Cuba, 22 Maig 1884

CERTÁMENS

ASSOCIACIÓ LITERARIA DE GERONA

Aquesta associació ha resolt celebrar son anyal certámen lo dia 1.er del vinent Novembre, podenthi concórrer los escriptors catalans en los següents premis:

Un liri de plata, á la mellor ressenya d' algun dels santuaris del Bisbat de Gerona, esceptuat lo de la Mare de Deu del Mont.

Un gerro de plata cisellada, á la mellor poesia de caràcter històrich.

Una medalla de plata, á la mellor memoria sobre algun dels principals successos de la historia de Gerona, anterior al sigle actual.

Un «Paradis perdut», luxosament encuadernat, á la mellor poesia religiosa.

Un joyer de plata, á la mellor composició en prosa ó vers, que descriga un episodi històrich de la provincia portat á cap á impuls del amor patri y de la fe religiosa.

Un objecte d' art, á la més completa colecció de noticias històriques, tradicions y llegendas sobre un ó més castells senyorials de la provincia.

Un objecte artístich, á la mellor poesia que cante 'l gloriós reynat del Comte de Barcelona en Ramon Berenguer III, ó algun de sos episodis.

Un objecte d' art, á la mellor memoria sobre l' historia de l' arquitectura religiosa y civil de l' Empurdã fins al sigle xv.

Un objecte artístich, á la mellor memoria sobre 'ls establiments balnearis de la provincia y transformacions qu' han sofert desde la més remota antiguetat, ó sobre topografia mèdica de la capital.

Un emblema de la ciencia, al qui millor detalle la importancia y medis de generalisar la primera ensenyansa.

Una planxa d' ebano ab los atributs de la música, de plata, á la mellor poesia propia pera ser posada en música y cantada per un coro á veus solas, preferintse tant per tant la que 's referesca á algun assumto de Gerona ó sa provincia.

Una obra literaria ricament ilustrada, á la mellor colecció de quadros de costums de Catalunya, del sigle actual.

Una aquarela, á la mellor poesia lírica.

Las composicions haurán d' enviarse en la forma de costum abans del 5 d' Octubre, al Secretari del Jurat, Ballesterías, 42, Gerona.

HISTOIRE DE LA RÉVOLUTION FRANÇAISE

DANS LE DÉPARTEMENT DES PYRÉNÉES-ORIENTALES

d'après les documents inédits des archives départementales, communales et particulières

(1789-1800)

PAR

PIERRE VIDAL

Bibliothécaire de la ville de Perpignan

L'ouvrage formera quatre volumes qui paraîtront successivement en livraisons. Chaque livraison, composée de 16 pages en beau papier in-octavo jésus, se vendra 50 centimes. Il paraîtra une livraison chaque samedi.

Se suscriu en la llibrería de Verdaguer, Rambla del Mitx.

ALBERT SAVINE

L' ATLANTIDE

POÈME CATALAN

DE

JACINTO VERDAGUER

Aquesta traducció, acompanyada de l' original y precedida d' un estudi sobre 'l renaixement català, se ven á 18 rals en la llibrería de Verdaguer.

JUSTIN PEPRATX

L' ATLANTIDE

POÈME CATALAN

DE

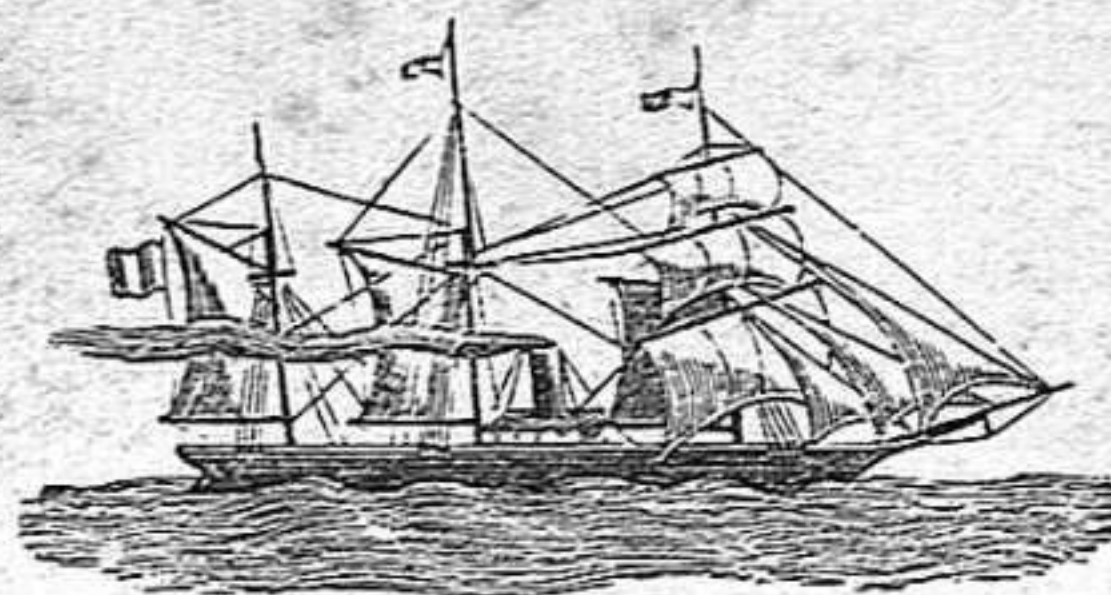
JACINTO VERDAGUER

Aquesta traducció, feta en versos francesos iguals als del original català, forma un volum de 236 planas, y 's ven á 14 rals en la llibrería de Verdaguer.

VAPORS - CORREUS DE LA

ABANS DE A. LOPEZ Y C.^a

COMPANYIA TRASATLANTICA

ABANS DE A. LOPEZ Y C.^a

SERVEY PERA PUERTO-RICO, HABANA Y VERACRUZ

Servey pera COLON y PACIFIC

Sortidas	Barcelona..	los dias	5 y 25	} de cada mes.
	Valencia..		5	
	Málaga..		7 y 27	
	Cádiz..		10 y 30	
	Santander..		20	
	Coruña..		21	

Los vapors que surten los dias 5 de Barcelona y 10 de Cádiz admeten cárrechs y passatgers pera LAS PALMAS (Gran Canaria) y VERACRUZ. Los que surten los dias 25 de Barcelona y 30 de Cádiz, y 'ls que surten lo 20 de Santander y lo 21 de

Coruña, enllasant los serveys antillans de la mateixa Companyia Trasatlántica en combinació ab lo ferro carril de Panamá y linea de vapors del Pacific prenén cárrech a flete corregut pera ls següents punts:

Litoral de Puerto-Rico.—San Juan de Puerto-Rico, Mayagüez, Ponce y Agudilla.
Litoral de Cuba.—Santiago, Gibara y Nuevitas.
America Central.—Sabanilla, Colco y tots los principals ports del Pacific, com Punta Arenas, San Juan del Sur, San José de Guatemala, Champerico, Salina Cruz.
Nort del Pacific.—Tots los ports principals desde Panamá a California, com Acapulco, Manzanillo, Mazatlan y San Francisco de California.
Sud del Pacific.—Tots los ports principals de Panamá a Valparaiso, com Buenaventura Guayaquil, Payta, Callao, Arica, Iquique, Caldera, Coquimbo y Valparaiso.

Rebaixas a familias.—Preus convencionals pera estatges de luxo.—Rebaixas de passatges d' avada y tornada.—Billets de 3.ª classe pera l' Habana, Puerto-Rico y sos litorals a 35 duros. De 3.ª preferent ab més comoditat a 50 duros pera Puerto-Rico y 20 duros pera Espanya.

Lo 5 de Juriol sortirà d' aquest port LO VAPOR

HABANA

pera CADIZ, escalas y demés serveys corresponents.

Consignataris: senyors D. Ripol y Companyia, plassa del Palau, cantonada al carrer de la Marquesa. Nota. Aquesta agencia pot facilitar directament als cargadors los medis de assegurar las mercancias y efectes trasportats per los vapors de la Companyia, fins a verificar la entrega de certas mercancias y efectes en los punts de consignació.

FRANCESCH MATHEU

Aquesta llegendeta en vers, elegantment ilustrada ab 25 láminas fototípicas y diferents grabats, tot tirat ab varietat de tintas sobre magnífich paper Japon, formarà un volumet ricament enquadernat que 's publicarà immediatament y del qual se n' está fent una curtíssima tirada.

A pesar del luxo inusitat de l' obra, las personas

que desitjen adquirirla poden suscriureshi desd' ara en l' Administració de LA ILUSTRACION CATALANA, al preu de . . . . . 40 rals.

Los suscriptors a LA ILUSTRACION CATALANA obtindrán una rebaxa de la meytat de preu, podent per lo tant adquirirla per sols 20 rals.

Una edició especial de la mateixa obra, feta sobre pergamí, 's reservarà pera las personas que 's suscrigan abans de la publicació, a rahó de 100 rals l' exemplar.

PUBLICACIONES CATALANAS

	Mes	Trimestre	Semestre	Any
LA ILUSTRACION CATALANA.	6 rals	18 rals	32 rals	60 rals
LA RENAIXENSA. Diari de Catalunya. 2 edicions. 8 >	24 >	48 >	96 >	
LA VEU DEL MONTSERRAT. Setmanari vigatà. 2 >	6 >	12 >	20 >	
J. AVENS. Revista quinzenal de literatura y art.	>	>	12 >	20 >
REVISTA LITERARIA. Periódich mensual.	>	>	>	12 >
L' ARCH DE SANT MARTÍ. Periódich setmanal. 4 >	12 >	>	>	>

ESCRITOS ECONÓMICOS

DEL

Excmo. Sr. D. JUAN GÜELL Y FERRER

Aquest elegant volum se troba de venda en las llibrerías de Mayol, carrer de Fernando; Barcelonesa, Llibreteria; Verdaguer, Rambla del Mitz; Niubó, Espasera; y Puig, Plassa Nova.

HISTORIA DEL AMPURDAN

ESTUDIO DE LA CIVILIZACION EN LAS COMARCAS DEL NORESTE DE CATALUÑA

POR D. JOSÉ PELLA Y FORGAS

Se publica en fascicles de 100 planas a 3 pessetas quiscun y 's ven en las principals llibrerías de Barcelona y Girona. Per l' Alt Ampurdá E. Trayter, Figueras; pel Baix Ampurdá J. de Carreras, La Bisbal.

TALLERS DE REPRODUCCIONS ARTÍSTICAS

212 — GRANVIA — 212
BARCELONA

THOMAS

14 — CANUDA — 14
BARCELONA

FOTOGRAFAT Y FOTOTIPIA

Reproduccions tipogràfiques de dibuixos de totes classes, cartas geogràfiques, planos, música, estamperia, fondos d' accions, etc., etc.

PROCEDIMENT NOU DE GRABAT QUÍMICH

pera la reproducció directa d' objectes presos del natural, vistas, monuments, quadros, aquarelas bronzes, medallas, tapicerías y tota classe de catálechs artístichs é industrials

LA ILUSTRACION CATALANA

Desitjosa aquesta Empresa de complaure als suscriptors, ha encarregat a un acreditat taller d' enquadernacions la confecció de luxosas tapas, tant pera enquadernar los números corresponents al any passat com pera l' exposició de números solts, que pot oferir en Barcelona al preus següents:

TAPAS ab dibuixos daurats y negres, cantoneras y claus de metall, llom de xagri y tela inglesa, propias pera casinos, cafés, etc., etc.	Rs. 36
ENQUADERNACIÓ del volum del passat any ab tapas de gran luxo.	» 36
TAPAS solas, tela inglesa, pera l' enquadernació de volums.	» 22
Ademés podem oferir alguns exemplars que quedan de la colecció completa de LA ILUSTRACION CATALANA als preus de	
COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, enquadernada (3 volums).	» 324
COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, sense enquadernar.	» 220

Las demandas se dirigen a l' Administració, Jovellanos, 2, principal.—BARCELONA